

*Cristina ANDREESCU**

**Cauza Ucraina c. Rusia (re. Crimeea)
Hotărârea Marii Camere a CEDO în dosarele
nr. 20958/14 și 38334/18 din 16 Decembrie 2020 (III)**

Continuăm publicarea în limba română a Hotărârii Marii Camere a CEDO din 16 Decembrie 2020 privind Cauza Ucraina c. Rusia (re. Crimeea) și evenimentele desfășurate în Crimeea și Sevastopol în 2014, prin această a III-a parte, urmând ca în numărul viitor să reproducem analiza finală a celor 17 judecatori europeni. Șirul traducerilor s-a întrerupt la nr. 4 al NRDO pe anul 2022, deoarece acesta a fost un „număr special”, dedicat limitării accesului la fondul arhivistic național.

Noua Revistă a Drepturilor Omului oferă un spațiu atât de larg cauzei, întrucât motivația Curții Europene a Drepturilor Omului are o relevanță cheie pentru urmărirea calificată a războiului actual declanșat de Rusia împotriva Ucrainei. Analiza CEDO abordează problematica încălcării Convenției europene a drepturilor omului prin invadarea și ocuparea de către Rusia a Crimeei în anul 2014, printr-o descriere sintetică a evenimentelor, a costurilor sociale și umane, prin trecerea în revistă a situației de drept pe teritoriul ucrainean și schimbările produse, prin analiza dreptului internațional aplicabil și prin evoluția situației drepturilor omului în peninsulă. Hotărârea Marii Camere a CEDO din decembrie 2020 constituie o referință indispensabilă pentru urmărirea, dintr-o perspectivă normativă, a consecințelor pe care le-a avut invadarea Ucrainei de către Rusia, la 24 februarie 2022. Informația folosită de judecătorii europeni în anul 2020, argumentele și inferențele lor, arată că intențiile, pretextele și atrocitățile forțelor ruse din

* *Doctor în Științe Politice, Școala Națională de Științe Politice și Administrative
Email: landofcy@gmail.com
Manuscris primit la 25martie 2023.*

timpul războiului erau previzibile cu ani înainte de evenimente și nu pot avea vreo umbră de legitimitate.

PLÂNGERI

233. Guvernul reclamant a reproșat statului pârât că este responsabil pentru o practică administrativă care constituie încălcări a numeroase drepturi și libertăți protejate de convenție și de protocoalele la aceasta. Ca ilustrare a presupusei practici [lăsând la o parte plângerea referitoare la „transferul condamnaților pe teritoriul Federației Ruse” (a se vedea mai jos)], în memoriul lor din 28 decembrie 2018, guvernul reclamant s-a bazat, în esență, pe presupuse incidente individuale care au avut loc în Crimeea și pe efectele produse de măsurile generale adoptate cu privire la Crimeea, în perioada pe care au abordat-o anterior în cererile lor inițiale, și anume de la 27 februarie 2014 până la 26 august 2015, data introducerii celei de a doua cereri (a se vedea punctele 1 și 105-41 de mai sus). Potrivit acestora, începând cu data de 27 februarie 2014, statul pârât exercitase jurisdicție extrateritorială asupra Crimeei și, în consecință, trebuia să fie tras la răspundere pentru practica administrativă reclamată. În memoriul lor în fața Marii Camere, guvernul reclamant a formulat următoarele plângeri:

- a. Moartea și dispariția opozanților percepuți ai ocupației ruse (în special a soldaților ucraineni, a etnicilor ucraineni și tătari) fără o anchetă adecvată, încălcând componentele de fond și procedurale ale articolului 2 din convenție ...;
- b. Detenția ilegală, tratamentul inuman și degradant și torturarea opozanților percepuți ai ocupației ruse (în special a soldaților ucraineni, etnicilor ucraineni și tătari, precum și a jurnaliștilor), încălcând articolele 3 și 5 din convenție. Deținuții au fost legați la ochi, bătuți, supuși unor simulări de execuții și supuși în alte moduri torturii și tratamentelor inumane sau degradante din partea grupurilor paramilitare din unitățile militare rusești, păzite de militari și agenți de informații ruși;
- c. Impunerea ilegală a „cetățeniei ruse automate” tuturor rezidenților peninsulei Crimeea, încălcând articolul 8 din convenție;
- d. Recalificarea ilegală a hotărârilor ucrainene în temeiul legislației ruse cu încălcarea articolului 6 din convenție și transferul condamnaților pe teritoriul Federației Ruse contrar articolului 8 din convenție;
- e. Raiduri arbitrare ale caselor private și ale lăcașurilor de cult asociate cu opoziții percepuți ai ocupației ruse (în special casele soldaților ucraineni, etnicilor ucraineni și tătari), precum și confiscarea bunurilor religioase cu încălcarea articolului 8 din Convenție ...;
- f. hărțuirea și intimidarea liderilor religioși care nu se conformează credinței ortodoxe ruse (în special preoții ortodocși și imamii ucraineni) cu încălcarea articolului 9 din Convenție;
- g. suprimarea mass-mediei non-ruse, inclusiv închiderea posturilor de televiziune ucrainene și tătare și reținerea, intimidarea și confiscarea materialelor jurnaliștilor internaționali,

încălcând articolul 10 din convenție;

h. Interzicerea ilegală și discriminatorie a adunărilor publice și a manifestărilor de sprijin pentru Ucraina sau comunitatea tătară, inclusiv intimidarea și detenția arbitrară a organizatorilor de demonstrații cu încălcarea articolului 11 din convenție;

i. Exproprierea fără despăgubiri a bunurilor soldaților, civililor și întreprinderilor private ucrainene sub premisa „naționalizării” cu încălcarea articolului 1 al Protocolului nr. 1 și a articolului 8 din convenție;

j. suprimarea limbii ucrainene în școli și persecutarea copiilor vorbitori de ucraineană la școală, încălcând art. 2 al Protocolului nr.2 din Convenții; și

k. Construirea și impunerea unei „frontiere” ilegale la granița administrativă cu Ucraina continentală au dus la încălcarea articolului 2 al Protocolului nr.4 din Convenție.”

234. Aceștia au reiterat, de asemenea, acuzațiile formulate în observațiile lor anterioare privind măsurile juridice și administrative discriminatorii care vizează populația tătară. În acest sens, ei s-au referit la presupusele citări ale tătarilor de către poliție și Procurorul General al Crimeii; inițierea procedurilor penale împotriva tătarilor; interzicerea difuzării canalelor de televiziune tătare; interzicerea reuniunilor publice și ingerința în libertatea lor de circulație. Fiind cea care decide caracterizarea care trebuie dată în drept faptelor dintr-o cauză (a se vedea *Fernandes de Oliveira c. Portugaliei* [GC], nr. 78103/14, § 81, 31 ianuarie 2019; *Molla Sali c. Greciei* [GC], nr. 20452/14, § 85, 19 Decembrie 2018; și *Scoppola c. Italiei (nr. 2)* [GC], nr. 10249/03, § 54, 17 Septembrie 2009), Curtea consideră că aceste plângeri trebuie examinate în temeiul art. 14, coroborat cu art. 8, 9, 10, 11 din Convenție și cu art. 2 din Protocolul nr. 4.

235. Guvernul reclamant a arătat, de asemenea, că scopul cererii lor nu era de a solicita constatări individuale ale încălcărilor și doar satisfacție, ci mai degrabă de a invoca competența Curții de a stabili existența unui tipar al încălcărilor invocate, de a le pune capăt și de a preveni repetarea acestora.

IN DREPT

I. DOMENIUL DE APLICARE AL CAUZEI

236. Curtea observă de la bun început că prezenta decizie privește numai admisibilitatea plângerilor formulate de Ucraina împotriva Federației Ruse. În această privință, Curtea consideră că este necesar să se stabilească contextul și să se identifice abordarea adecvată pe care o va aplica tuturor aspectelor relevante pentru admisibilitatea acestor critici, inclusiv, *inter alia*, aspectele jurisdicționale și pretinsa existență a unei „practici administrative” cu încălcarea diferitelor dispoziții ale convenției invocate de guvernul reclamant. Constatările Curții din prezenta decizie nu aduc atingere aspectelor care (astfel cum se arăta mai jos) pot fi examinate într-o etapă ulterioară, și anume faza de fond, a procedurii Curții.

A. Obiectul cauzei în fața Curții

237. Curtea reiterează faptul că, în temeiul articolului 33 din convenție, orice înaltă parte contractantă poate sesiza Curtea cu privire la orice presupusă încălcare a dispozițiilor convenției și a protocoalelor la aceasta de către o altă înaltă parte contractantă. Astfel cum s-a arătat mai sus (a se vedea punctele 7 și 231 de mai sus), guvernul reclamant s-a plâns că, începând cu 27 februarie 2014, statul pârât exercitase jurisdicție extrateritorială asupra Crimeei și că „a adoptat acolo o practică administrativă de încălcare a drepturilor omului”. Aceștia au invitat Curtea să constate că Statul pârât în această privință, nu a respectat angajamentele asumate în temeiul convenției și al protocoalelor sale.

238. În astfel de împrejurări și având în vedere argumentele guvernului reclamant, astfel cum au fost formulate în memoriul lor din 28 decembrie 2018 (a se vedea punctul 233 de mai sus), Curtea consideră că prezenta cauză privește afirmațiile specifice ale guvernului reclamant cu privire la o practică administrativă adoptată de statul pârât în sau în ceea ce privește Crimeea cu încălcarea Convenției între 27 februarie 2014 și 26 august 2015 („perioada în cauză”, cu excepția plângerii privind „transferul condamnaților pe teritoriul Federației Ruse”, astfel cum se explică mai jos), iar în acest stadiu, numai admisibilitatea acestor acuzații. Solicitând Curții să nu se pronunțe cu privire la niciun caz individual în susținerea pretinsului „tipar de încălcări”, guvernul reclamant a limitat domeniul de aplicare al plângerii sale în fața Curții la presupusa practică administrativă a încălcării drepturilor omului in sine. În opinia Curții, astfel de plângeri privind o practică administrativă sunt suficient de clare și de precise pentru o examinare legală. Având în vedere perioada de timp acoperită de plângerea guvernului reclamant, astfel cum a fost definită mai sus, Curtea consideră că nu mai este necesar să se mențină măsura provizorie în temeiul Reglementării 39 din 13 martie 2014 emisă pentru ambele părți la procedură (a se vedea punctul 5 de mai sus).

239. În acest moment, Curtea consideră că este important să abordeze, în primul rând, pozițiile părților cu privire la relevanța evenimentelor de fond legate de protestele din Maidan, Kiev și, în al doilea rând, problema legalității, ca o chestiune de drept internațional, a pretensei integrării a Crimeei în Federația Rusă în urma „referendumului” organizat în Crimeea în martie 2014.

240. În ceea ce o privește pe prima, Curtea nu consideră că aceste evenimente, la care guvernul pârât a făcut referire pe larg în observațiile lor, constituie o parte esențială a temeiului de fapt și de probă relevant pentru prezenta cauză. Acestea nu au nici un element direct relevant pentru aspectele care urmează să fie soluționate de Curte, care, astfel cum s-a arătat mai sus, privesc admisibilitatea afirmațiilor specifice privind o practică administrativă adoptată de statul pârât în Crimeea între 27 februarie 2014 și 26 august 2015. În plus, Curtea observă că aceste evenimente fac obiectul mai multor cereri individuale care urmează să apară în fața Curții. Orice argument al guvernului pârât potrivit căruia evenimentele care au avut loc în Crimeea au fost legate de evoluțiile politice post-Maidan și de pretensele acțiuni ulterioare întreprinse împotriva opozițiilor guvernului post-Maidan (a se vedea punctele 149-63 de mai sus) va fi luat în considerare, în măsura în care acest lucru este relevant și în măsura corespunzătoare, la rubrica (pozițiile) relevantă

(relevante) de mai jos (a se vedea punctele 323-24 de mai jos).

241. În ceea ce privește acest din urmă aspect, în memoriul lor, guvernul reclamant a făcut următoarele declarații:

“14. Obiectivul principal al cererii nu este de a invita Curtea să stabilească legalitatea invaziei ruse și anexarea Crimeei. Ci să stabilească dacă încălcările invocate intră în competența Rusiei în sensul articolului 1 din convenție. Acestea sunt poate întrebări înrudite care se suprapun în anumite privințe, dar nu sunt echivalente.

15. Ucraina nu solicită Curții nici să remedieze ocupația ilegală a Rusiei. Mai degrabă, prezenta cerere invită Curtea să facă anumite constatări de fapt în scopul stabilirii temeiului juridic al răspunderii statului rus în temeiul articolului 1 din convenție și în scopul de a stabili data de la care încălcările comise în Crimeea urmează să fie atribuite Federației Ruse.

16. Aceste constatări factuale sunt esențiale pentru a stabili problema jurisdicției și a atribuirii pentru încălcările drepturilor omului invocate. În plus, aceasta nu necesită neapărat o determinare din partea Curții cu privire la legalitatea ocupației ruse și anexării Crimeei. O astfel de hotărâre poate fi necesară sau nu, în funcție de interpretarea de către Curte a funcției sale (și de aprecierea elementelor de probă și a argumentelor prezentate) în etapa fondului. Ancheta Curții se va concentra în primul rând asupra chestiunii jurisprudenței prevăzute la articolul 1, și nu asupra legalității ocupației ruse

17. Întrebarea pentru Curte va fi dacă Rusia poartă responsabilitatea pentru încălcările invocate. Ar putea fi posibil pentru Curte să stabilească această chestiune fără a aborda în mod direct legalitatea, în dreptul internațional public, a invaziei, ocupației și anexării ruse ...

18. Cererea Ucrainei nu poate obliga Curtea să se pronunțe cu privire la legalitatea ocupației ruse și anexarea Crimeei. Revine Curții însăși sarcina de a stabili, în etapa de fond, dacă o astfel de hotărâre este necesară sau adecvată, pentru a ajunge la o constatare cu privire la problema jurisdicției articolului 1. Curtea poate să considere necesar sau nu să stabilească această problemă.”

242. La audiere, această poziție a fost reiterată de guvernul reclamant ca răspuns la o întrebare adresată de judecători.

243. În răspunsul scris la întrebările adresate de judecători în ședința din 11 septembrie 2019, guvernul pârât a susținut că, Curtea nu ar trebui să facă nicio constatare cu privire la statutul actual al Crimeei, susținând că „este o chestiune politică între state, care este legată de chestiuni care depășesc cu mult interpretarea și aplicarea Convenției”.

244. Având în vedere observațiile scrise ale părților, Curtea consideră că nu este chemată să se pronunțe în mod abstract cu privire la „legalitatea” pretensei „invazii” și „ocupației” a Crimeei de către Federația Rusă, cu excepția cazului în care se face referire la normele cuprinse în convenție. De asemenea, guvernul reclamant nu solicită Curții să se pronunțe *per se* cu privire la legalitatea, în temeiul dreptului internațional, a „anexării Crimeei” și, prin urmare, a statutului său juridic care decurge de aici. Aceste aspecte nu au fost sesizate Curții și, prin urmare, nu constituie obiectul litigiului. În consecință, acestea nu intră în subiectul cauzei și nu vor fi luate în considerare în mod direct de către Curte. O abordare similară a fost adoptată de CIJ în hotărârea pronunțată în *Aplicarea Convenției internaționale pentru reprimarea finanțării terorismului și a Convenției internaționale*

privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (Ucraina împotriva Federației Ruse), Obiecții preliminare (8 noiembrie 2019, p. 21, § 29 – a se vedea punctul 223 de mai sus), în care a declarat admisibilă plângerea formulată de guvernul Ucrainei împotriva Federației Ruse privind un tipar de discriminare împotriva tătarilor din Crimeea și a etnicilor ucraineni din Crimeea, contrar Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. În decizia sa din 21 februarie 2020 (*privind Obiecțiile preliminare ale Federației Ruse cu privire la litigiul privind drepturile statului costier în Marea Neagră, Marea Azov și strâmtoarea Kerch dintre Ucraina și Federația Rusă*, PCA Cauza Nr. 2017-06, §§ 195 și 197) Tribunalul de Arbitraj constituit în temeiul anexei VII la Convenția Organizației Națiunilor Unite din 1982 privind dreptul mării („UNCLOS”), având în vedere competența sa în temeiul articolului 288 § 1 din UNCLOS „cu privire la orice litigiu privind interpretarea sau aplicarea prezentei convenții”, a considerat că „litigiul părților cu privire la suveranitatea asupra Crimeii nu este o problemă minoră auxiliară litigiului privind interpretarea sau aplicarea convenției. Dimpotrivă, problema suveranității este o condiție prealabilă pentru decizia Tribunalului de Arbitraj cu privire la o serie de cereri depuse de Ucraina în temeiul Convenției. Aceste probleme pur și simplu nu pot fi abordate fără a decide care stat este suveran asupra Crimeii ...” În consecință, Tribunalul a concluzionat că «nu are competență asupra litigiului, astfel cum a fost prezentat de Ucraina, în măsura în care o hotărâre a Tribunalului de arbitraj pe fondul plângerii Ucrainei îi impune în mod necesar să decidă, în mod expres sau implicit, cu privire la suveranitatea uneia dintre părți asupra Crimeii. Ca urmare, Tribunalul de Arbitraj nu se poate pronunța cu privire la orice pretenții ale Ucrainei prezentate în notificarea și declarația sa de revendicare și memoriul său, care depind de premisa că Ucraina este suverană asupra Crimeii.”

B. Domeniul de aplicare al plângerii în fața Curții

245. Curtea a expus (a se vedea punctele 233-35 de mai sus) plangerle astfel cum au fost formulate de guvernul reclamant în memoriu sau în fața Marii Camere.

246. Curtea observă că, în cadrul procedurii în fața Camerei, în special în cererile lor inițiale, guvernul reclamant a formulat o serie de plângeri suplimentare în temeiul diferitelor articole din convenție, inclusiv al articolului 1 (că statul pârât a împiedicat-o să asigure drepturile și libertățile convenției în Crimeea), Articolul 2 (obligația pozitivă de a proteja dreptul la viață), Articolul 3 (latura procedurală), Articolul 11 [privind ne(re) înregistrarea asociațiilor religioase și a altor asociații], Articolul 13, articolul 18 coroborat cu articolul 6 (presupusa motivație politică din spatele urmăririi penale a persoanelor care se opun „aderării Crimeii la Federația Rusă”), Articolul 3 din Protocolul nr. 1 (dreptul la alegeri libere), „Articolul 2 din Protocolul nr. 3” (privind pretinsa nelegalitate a „referendumului” din Crimeea din 16 martie 2014), Articolul 1 din Protocolul nr. 12 și articolul 14 (privind „populația etnică ucraineană și pro-ucraineană (activiști)”, precum și „etnicii ucraineni și reprezentanții populațiilor indigene – tătarii din Crimeea sau alte grupuri etnice”. De asemenea, acesta a invocat noi acuzații și a prezentat materiale documentare în temeiul articolelor menționate la punctele 233 și 234 de mai sus, care nu

erau în mod necesar identice cu cele prezentate în cele din urmă în memoriul în fața Marii Camere.

247. Curtea arăta că guvernul reclamant nu a menținut, nici în mod explicit, nici prin trimitere, afirmațiile prezentate la punctul precedent în memoriul lor în fața Marii Camere, în pofida instrucțiunii clare potrivit căreia acestea „trebuie să asigure o prezentare exhaustivă a poziției sale cu privire la plângerile invocate” (a se vedea punctul 12 de mai sus).

248. În aceste condiții, Curtea consideră că aceste afirmații nu au fost urmărite de guvernul reclamant. În consecință, Curtea își va limita examinarea la plângerile formulate de guvernul reclamant în memoriul lor la Marea Cameră (a se vedea punctele 233-35 și 238 de mai sus).

II. ABORDAREA DOVEZILOR

249. Înainte de a examina admisibilitatea plângerilor invocate în memoriul guvernului reclamant, Curtea va indica pe scurt tipurile de elemente de probă pe care le va lua în considerare și va stabili principiile pe care le va aplica în aprecierea elementelor de probă disponibile.

A. Tipuri de probe luate în considerare

250. În cadrul examinării, în această etapă a procedurii, a problemelor ridicate în cererea cu care este sesizată, Curtea a avut în vedere argumentele părților și elementele probatorii pe care acestea le-au prezentat, precum și materialele din domeniul public.

251. Curtea a avut în vedere, în special, legislația națională din ambele state părți; acordurile bilaterale relevante dintre Ucraina și Federația Rusă; instrumentele Consiliului Europei și ale altor organisme internaționale; rapoarte ale organizațiilor și instituțiilor guvernamentale internaționale, inclusiv ale comitetelor Organizației Națiunilor Unite (ONU), ale Înaltului Comisar al ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR) și ale Comisarului pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei; rapoartele organizațiilor neguvernamentale; documentele emise de organismele guvernamentale și declarațiile făcute de funcționari guvernamentali relevanți, uneori la cel mai înalt nivel politic, în fața organelor oficiale ale statului sau în timpul interviurilor; marturii; și articole din mass-media. Orice obiecție din partea părților cu privire la admisibilitatea și valoarea probatorie a oricărui element de probă va fi abordată în rubricile corespunzătoare de mai jos.

B. Principiile de evaluare a probelor

1. Observațiile părților

252. În observațiile scrise și orale, guvernul pârât a susținut că principiul *affirmanti incumbit probatio* ar trebui să se aplice în cauze interstatale, cum ar fi cel de față. Deoarece în cauzele interstatale, părțile ar fi egale în ceea ce privește instrumentele de care dispun pentru a colecta și a prezenta probe. Nu ar exista niciun motiv întemeiat pentru „schimbarea

sau atenuarea” sarcinii probei, întrucât acest lucru ar pune guvernul reclamant într-o poziție mai bună pentru a argumenta cauza. Guvernul reclamant avea mijloacele și timpul necesar pentru a colecta probe. În consecință, nu ar exista niciun temei pentru a presupune că guvernul reclamant ar trebui să fie exonerat de sarcina probei, cu atât mai puțin că sarcina probei ar trebui să fie inversată. Au susținut că fiecare afirmație trebuia să fie susținută de suficiente elemente de probă *prima facie*. Potrivit acestuia, „probele trebuie să fie suficiente pentru a dovedi afirmațiile ... în cazul în care solicitantul nu formulează o argumentare *prima facie*, sarcina probei nu poate fi inversată”.

253. În ședință, guvernul reclamant și-a reiterat argumentul potrivit căruia statul pârât a restricționat accesul organismelor independente de monitorizare a drepturilor omului în Crimeea la momentul respectiv. În consecință, guvernul pârât nu poate contesta valoarea probatorie a rapoartelor prezentate de organizațiile relevante. În plus, statul pârât s-a bucurat de «monopolul probelor de primă mână». Guvernul reclamant a solicitat Curții să țină seama de acest lucru atunci când analizează dacă există dovezi cu privire la pretinsa practică administrativă de încălcare a drepturilor omului.

2. Aprecierea Curții

254. Având în vedere complexitatea juridică și probatorie a prezentei cauze, Curtea consideră că este important de la bun început să stabilească abordarea pe care o va adopta cu privire la aspectele legate de probe (atât sarcina, cât și nivelul probei) în ceea ce privește aspectele care urmează să fie soluționate în această etapă a procedurii. Acest lucru are o importanță deosebită într-o cauză interstatală privind, precum în prezenta cauză, acuzații referitoare la o „practică administrativă”, deoarece Curtea se confruntă aproape în mod inevitabil cu aceleași dificultăți în ceea ce privește stabilirea și aprecierea probelor cu care se confruntă orice prima instanță.

(a) Sarcina probei

255. Curtea observă că principiul general de drept cere ca sarcina inițială a probei în legătură cu o acuzație să revină părții care formulează acuzația în cauză (*affirmanti incumbit probatio*; a se vedea, de exemplu, „*Nolan și K. c. Rusia*, nr. 2512/04, § 69, 12 februarie 2009 și *Makhmudov c. Rusia*, nr. 35082/04, § 68, 26 iulie 2007).

256. Acestea fiind spuse, Curtea a recunoscut, de asemenea, că o aplicare strictă a acestui principiu nu este întotdeauna adecvată. Acest lucru este valabil în special atunci când evenimentele în cauză se află în întregime sau în mare parte în cunoștința exclusivă a autorităților statului pârât (a se vedea *Baka c. Ungariei* [GC], nr. 20261/12, § 143 *in fine*, 23 iunie 2016, precum și exemplele citate în aceasta, în legătură cu diferite articole de fond ale convenției, atunci când numai guvernul pârât are acces la informații de natură să coroboreze sau să infirme afirmațiile părții reclamante). În astfel de împrejurări, Curtea a statuat că sarcina probei poate fi considerată ca revenind guvernului pârât pentru a oferi o explicație satisfăcătoare și convingătoare. În lipsa unei astfel de explicații, Curtea poate trage concluzii care pot fi nefavorabile guvernului pârât. Sarcina probei se va schimba în acest mod numai în cazul în care există deja inferențe concordante care susțin afirmațiile reclamantului (a se vedea, *mutatis mutandis*, *El-Masri c. Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei* [GC], nr. 39630/09, §§ 152-53, CEDO 2012; *Hassan c. Regatului Unit* [GC],

nr. 29750/09, § 49, CEDO 2014; și *Al Nashiri c. României*, nr. 33234/12, § 493, 31 mai 2018). În special în cauzele interstatale, Curtea a statuat de mult timp că poate fi luat în considerare comportamentul părților în momentul obținerii de probe (a se vedea *Irlanda c. Regatului Unit*, 18 ianuarie 1978, § 161, seria A nr.25).

257. Această abordare se întemeiază pe premisa că, în cadrul procedurii în fața Curții, nu există bariere procedurale în calea admisibilității probelor sau formule prestabilite pentru aprecierea acestora. Curtea adoptă concluziile care, în opinia sa, sunt susținute de evaluarea liberă a tuturor elementelor de probă, inclusiv a deducțiilor care pot decurge din fapte, din observațiile părților și, dacă este necesar, din materialele obținute *proprio motu*. Potrivit jurisprudenței sale consacrate, dovezile pot rezulta din coexistența unor deducții suficient de puternice, clare și concordante sau a unor prezumții de fapt similare necontestate. În plus, nivelul de convingere necesar pentru a ajunge la o anumită concluzie și, în această privință, repartizarea sarcinii probei sunt intrinsec legate de specificitatea faptelor, de natura afirmației formulate și de dreptul protejat de convenție în cauză. Rapoartele sau declarațiile observatorilor internaționali, ale organizațiilor neguvernamentale sau ale mass-mediei sau deciziile altor instanțe naționale sau internaționale sunt adesea luate în considerare, în special, pentru a clarifica faptele sau pentru a corobora constatările făcute de Curte. Curtea este, de asemenea, atentă la gravitatea unei hotărâri potrivit căreia un stat contractant a încălcat drepturile fundamentale (a se vedea *Merabishvili c. Georgiei* [GC], nr. 72508/13, § 317, 28 noiembrie 2017; *Georgia c. Rusiei (I)* [GC], nr. 13255/07, § 94, CEDO 2014; *El-Masri*, citat mai sus, §§ 151 și 213; și *Creangă c. României* [GC], nr. 29226/03, § 88, 23 februarie 2012, și cazurile citate în acestea).

258. Având în vedere specificitatea faptelor, natura afirmațiilor guvernului reclamant și drepturile din convenție în cauză, Curtea consideră oportun să adere la abordarea de mai sus a sarcinii probei în vederea aprecierii elementelor de probă în speță la standardul de probă aplicabil cerințelor de probă necesare în etapa admisibilității procedurii pentru fiecare aspect invocat de guvernul reclamant (a se vedea *Georgia c. Rusiei (I)*, citate mai sus, § 95).

(b) Standardul probei

259. În această din urmă privință, Curtea consideră că este important să se identifice standardul (standardele) de probă relevant(e) care, potrivit jurisprudenței sale, sunt aplicabile aspectelor aflate în fața Curții. Analizând această întrebare, Curtea are în vedere că, în acest stadiu, este interesată numai de admisibilitatea prezentei cereri.

(i) Cu privire la pretinsa existență a unei „practici administrative”

260. Astfel cum s-a arătat mai sus, prezenta cauză se limitează la acuzații specifice îndeplinite împotriva statului pârât privind o practică administrativă care constituie o încălcare a Convenției. Examinarea de către Curte a acestor acuzații se va limita la „practica administrativă” ca atare și, cum a solicitat guvernul reclamant, nu va implica o examinare individuală a presupuselor incidente în sprijinul presupuselor „tipare de încălcare” (a se vedea punctele 235 și 238 de mai sus). Ca o consecință a acestui domeniu de aplicare limitat al cererii în fața Curții, noțiunea de „practică administrativă” își asumă o funcție specială în speță, astfel cum se va explica mai detaliat în continuare, având în vedere atât strânsa sa legătură cu cerința epuizării căilor de atac interne în temeiul

articolului 35 § 1 din convenție (admisibilitate procedurală), astfel cum se aplică în cazurile interstatale în temeiul articolului 33 din convenție, precum și implicațiile pentru admisibilitatea materială a „presupusei încălcări a dispozițiilor convenției” în temeiul celui de-al doilea articol.

261. Semnificația noțiunii de „practică administrativă” a fost stabilită și explicată de fosta Comisie Europeană a Drepturilor Omului („Comisia”) în primele cazuri interstatale (a se vedea a doua decizie privind admisibilitatea în „cauza grecească” (*Danemarca, Norvegia, Suedia și Țările de Jos c. Greciei*, nr. 3321/67, 3322/67, 3323/67 și 3344/67, Decizia Comisiei din 31 mai 1968, neraportată); *Irlanda c. Regatului Unit*, nr. 5310/71, Decizia Comisiei din 1 octombrie 1972, neraportată; și „cauza turcească” (*Franța, Norvegia, Danemarca, Suedia și Țările de Jos c. Turciei*, nr. 9940/82, 9942/82, 9944/82, 9941/82 și 9943/82, Decizia Comisiei din 6 decembrie 1983, Decizii și Rapoarte (DR) 35, p. 143)) și a fost reiterată cel mai recent de Curte în *Georgia c. Rusiei (I)* (citată mai sus), după cum urmează:

“122. o practică administrativă cuprinde două elemente: ‘repetarea actelor’ și ‘toleranța oficială’ (a se vedea *Franța, Norvegia, Danemarca, Suedia și Țările de Jos v. Turciei*, nr. 9940-9944/82, Decizia Comisiei din 6 decembrie 1983, § 19, DR 35, și *Cipru c. Turcia* [[GC], nr. 25781/94], § 99[CEDO 2001-IV]).

123. În ceea ce privește ‘repetarea actelor’, Curtea descrie aceasta ca fiind „o acumulare de încălcări identice sau similare care sunt suficient de numeroase și interconectate pentru a echivala nu doar cu incidente sau excepții izolate, ci cu un tipar sau un sistem” (a se vedea *Irlanda c. Regatului Unit*, [18 ianuarie 1978], § 159[Seria A nr.25], și *Cipru c. Turcia*, citate mai sus, § 115).

124. Prin „toleranță oficială” se înțelege că „actele ilegale sunt tolerate prin faptul că superiorii celor imediat responsabili, deși sunt conștienți de înfăptuirea lor, nu iau nicio măsură pentru a le pedepsi sau pentru a împiedica repetarea lor; sau că o autoritate superioară, în fața a numeroase acuzații, manifestă indiferență prin refuzul oricărei investigații adecvate a adevărului sau falsității lor sau că, în cadrul procedurilor judiciare, se refuză o audiere echitabilă al unor astfel de plângeri”. La acest din urmă element, Comisia a adăugat că „orice acțiune întreprinsă de autoritatea superioară trebuie să aibă loc la o scară suficientă pentru a pune capăt repetării actelor sau pentru a întrerupe tiparul sau sistemul” (a se vedea *Franța, Norvegia, Danemarca, Suedia și Țările de Jos c. Turcia*, citată mai sus, ibid.). În această privință, Curtea a arătat că «este de neconceput ca autoritățile superioare ale unui stat să nu cunoască sau cel puțin să aibă dreptul să nu cunoască existența unei astfel de practici. În plus, în temeiul convenției, aceste autorități sunt strict răspunzătoare pentru comportamentul subordonaților lor; au obligația de a-și impune voința asupra subordonaților și nu se pot adăposti în spatele incapacității lor de a se asigura că aceasta este respectată» (a se vedea *Irlanda c. Regatului Unit*, citata mai sus, § 159).

125. În ceea ce privește norma privind epuizarea căilor de atac interne, Curtea reiterează faptul că, potrivit jurisprudenței sale în cauzele interstatale, norma nu se aplică, în principiu, atunci când guvernul reclamant «se plânge de o practică ca atare, cu scopul de a împiedica continuarea sau reparația acesteia, dar nu solicită [...] Curtii să se pronunțe cu privire la fiecare dintre

cauzele prezentate ca dovadă sau ilustrare a acestei practici» (a se vedea *Irlanda c. Regatului Unit*, citata mai sus, § 159). În orice caz, aceasta nu se aplică «în cazul în care s-a demonstrat că există o practică administrativă, și anume o repetare a actelor incompatibile cu convenția și toleranța oficială a statului, și este de natură să facă procedurile inutile sau ineficace» (a se vedea *Irlanda c. Regatului Unit*, citata mai sus, *ibid*; *Akdivar și alții c. Turcia*, 16 septembrie 1996, § 67, *Rapoarte de hotărâri și decizii 1996-IV*; și *Cipru c. Turcia*, citata mai sus, § 99). 126. Cu toate acestea, problema eficacității și a accesibilității căilor de atac naționale poate fi considerată o dovadă suplimentară a existenței sau inexistenței unei astfel de practici (a se vedea în special, *Cipru c. Turcia*, citata mai sus, § 87).”

262. În contextul normei epuizării, pragul probatoriu care trebuie îndeplinit în etapa admisibilității în raport cu pretinsa existență a unei practici administrative în cauzele interstatale a fost stabilit de Comisie în cauzele menționate la punctul 260 de mai sus și a fost menținut de Curte în *Georgia c. Rusia (I)* ((dec.), nr. 13255/07, § 41, 30 iunie 2009) și *Georgia c. Rusia (II)* ((dec.), nr. 38263/08, § 86, 13 decembrie 2011). Este următorul:

“... în conformitate cu jurisprudența Comisiei privind admisibilitatea, nu este suficient ca existența unei practici administrative să fie invocată doar. De asemenea, pentru a exclude aplicarea normei care impune epuizarea căilor de atac interne, este necesar ca existența practicii invocate să fie demonstrată prin intermediul unor elemente de probă substanțiale ...
... Arată că noțiunea de „elemente de probă substanțiale”, utilizată în prima cauză grecească, nu poate fi înțeleasă ca însemnând probă completă. Întrebarea dacă existența unei practici administrative este stabilită sau nu poate fi determinată numai după examinarea fondului. În etapa admisibilității, probele prima facie, deși sunt necesare, trebuie, de asemenea, să fie considerate suficiente [...] Există dovezi prima facie ale unei presupuse practici administrative dacă afirmațiile referitoare la cazuri individuale sunt suficient de justificate, considerate în ansamblu și având în vedere argumentele atât ale solicitantului, cât și ale pârâtului. Astfel trebuie înțeles termenul „dovezi substanțiale”.”

263. Curtea nu a găsit niciun motiv pentru a susține contrariul în prezenta cauză. În plus, aceasta consideră că același standard de probă, și anume că există elemente de probă prima facie suficient de justificate, trebuie îndeplinit în această etapă de admisibilitate a procedurii cu privire la afirmațiile de fond ale guvernului reclamant cu privire la o practică administrativă de încălcare a drepturilor omului. În opinia Curții, interacțiunea strânsă dintre cele două aspecte legate de admisibilitate, și anume regula epuizării și admisibilitatea materială a plângerii privind o «practică administrativă» despre care se spune că echivalează cu o «pretinsă încălcare» (în versiunea în limba franceză “*manquement ... qu'elle croira pouvoir être imputé*”) în temeiul articolului 33 din convenție, impune aplicarea unui standard uniform pentru ca plângerea privind practica administrativă să fie admisibilă atât pe formă, cât și pe fond. Prezentul standard trebuie aplicat fiecăruia dintre cele două elemente componente ale presupusei „practici administrative”, și anume „repetarea actelor” și „toleranța oficială” necesară. În lipsa unor astfel de probe, plângerea privind o practică administrativă nu poate fi considerată admisibilă și nu justifică examinarea de către Curte a fondului.

(ii) *În ceea ce privește aspectele jurisdicționale*

264. Prezenta cauză ridică de asemenea o întrebare preliminară cu privire la „jurisprudența” statului pârât în Crimeea începând cu 27 februarie 2014, potrivit susținerilor guvernului reclamant. Acest lucru se datorează faptului că, în temeiul articolului 1 din convenție, exercitarea competenței este o condiție necesară pentru ca un stat contractant să poată fi tras la răspundere pentru actele sau omisiunile care îi sunt imputabile și care încalcă drepturile și libertățile prevăzute în convenție (a se vedea *Al-Skeini și alții c. Regatului Unit* [GC], nr. 55721/07, § 130, CEDO 2011, și *Ilașcu și alții v. Moldova și Rusia* [GC], nr. 48787/99, § 311, CEDO 2004-VII). Este, de asemenea, o cerință fundamentală pentru competența Curții, în temeiul articolului 19 din convenție, de a asigura respectarea angajamentelor asumate de Înaltele Părți Contractante în cadrul convenției și al protocoalelor la aceasta. În consecință, Curtea trebuie să stabilească dacă competența sa în temeiul prezentului articol de a examina plângerile guvernului reclamant este exclusă pe motiv că acestea privesc aspecte care nu pot intra în «jurisdicția» guvernului pârât (a se vedea *Loizidou c. Turcia* (obiecții preliminare), 23 martie 1995, §§ 60-61, seria A nr. 310; *Cipru c. Turcia*, nr. 25781/94, Hotărârea Comisiei din 28 iunie 1996, DR 86-A, p. 130-31; și *Ilașcu și alții c. Moldova și Rusia* (dec.) [GC], nr. 48787/99, 4 iulie 2001).

265. În opinia Curții, nimic nu o împiedică să stabilească deja, în această etapă preliminară (admisibilitate), în temeiul principiilor generale care reglementează exercitarea competenței de către tribunalele internaționale, dacă elementele reproșate de guvernul reclamant intră în „competența” guvernului pârât (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Georgia c. Rusia (II)*, citata mai sus, §§ 64-65, și *Ilașcu și alții* (dec.), citata mai sus). În plus, stabilirea existenței unei «competențe» în sensul articolului 1 din convenție nu este în mod necesar determinată de fondul cauzei și, prin urmare, nu este necesar să se lase să fie stabilită în etapa de fond a procedurii. Curtea constată că problema „competenței” statului pârât în temeiul articolului 1 din convenție trebuie examinată la standardul de probă „dincolo de orice îndoială rezonabilă”, înțelegându-se că o astfel de dovadă, cum s-a arătat mai sus, poate rezulta din coexistența unor deducții suficient de puternice, clare și concordante sau a unor prezumții de fapt similare necontestate.

266. Decizia Curții cu privire la acest aspect preliminar în această etapă a procedurii nu aduce atingere aspectelor legate de atribuirea și responsabilitatea statului pârât în temeiul convenției pentru actele reclamate, care trebuie examinate în faza de fond a procedurii (a se vedea *Loizidou* (obiecții preliminare), citata anterior, § 61; *Cipru c. Turcia*, Decizia Comisiei din 28 iunie 1996, citată anterior; *Al-Skeini și alții*, citată anterior, § 102; și *Georgia v. Rusia (II)*, citata mai sus, § 63).

III. PRETINSA LIPSĂ A UNEI CERERI REALE

A. Observațiile părților

1. Guvernul pârât

267. Guvernul pârât a afirmat că scopul guvernului reclamant nu era de fapt de a ridica cu adevărat probleme legate de protecția drepturilor omului în temeiul Convenției.

Mai degrabă, cererea a fost introdusă pentru a solicita o decizie cu privire la chestiuni politice și aspecte de drept internațional general, cum ar fi legalitatea „referendumului” care a avut loc în Crimeea la 16 martie 2014 și „reunificarea care decurgea din acesta”, care nu erau de competența Curții. Potrivit guvernului pârât, „diatriba politică împotriva referendumului și reunificării” a Ucrainei a fost o parte esențială a acestei cereri. Acesta au susținut că aducerea unei astfel de întrebări politice în fața Curții demonstrează o lipsă de bună-credință din partea guvernului reclamant și a reprezentat un abuz de procedură. Aceasta constituia, în sine, un motiv pentru declararea inadmisibilității cererii, posibilitate pe care Comisia a lăsat-o deschisă în „cauza grecească” (citată anterior) și în *Cipru v. Turcia* (Decizia Comisiei din 28 iunie 1996, citată anterior). În această privință, s-a referit la următoarele pasaje din aceste decizii:

“... presupusul element politic al noilor acuzații, chiar dacă ar fi stabilit, nu este de natură să le facă „abuzive” în sensul general al cuvântului.” („Cauza grecească”, citată mai sus, la p. 22)
“Chiar dacă ar exista un principiu general de drept care să permită Comisiei să respingă o cerere interstatală ca inadmisibilă pentru motivul că este vădit abuzivă (cf. Nr. 8007/77, dec. 3.10.78, D.R. 13 p. 78, aliniatul 56 la p. 156), Comisia nu consideră că acest lucru este valabil în prezenta cerere.” (*Cipru v. Turcia*, Decizia Comisiei din 28 iunie 1996, citată anterior)

2. Guvernul reclamant

268. Guvernul reclamant a contestat obiecția din acest capitol ca fiind nefondată și a susținut că o examinare a motivelor pretinse de un stat de a introduce o cerere interstatală ar impune Curții o sarcină imposibilă. A susținut, de asemenea, că în cauzele interstatale există aproape inevitabil o dimensiune politică. A susținut că, în orice caz, motivația politică a unui stat reclamant nu are importanță în ceea ce privește admisibilitatea unei cereri interstatale. Buna-credință nu este un criteriu prin care să se aprecieze admisibilitatea unei cereri interstatale.

B. Aprecierea Curții

269. Curtea face trimitere la constatările Comisiei în „cauza grecească” (citată mai sus) și în „cauza turcă” (citată mai sus), pe care Curtea le-a menținut ulterior în *Danemarca v. Turcia* ((dec.), nr. 34382/97, 8 iunie 1999), și anume:

“... modul de redactare a articolului 27 alineatele (1) și (2) [înlocuite în prezent de articolul 35 §§ 2 și 3] face trimitere doar la articolul 25 [devenit articolul 34], dar, pe de altă parte, articolul nu exclude aplicarea unei norme generale care prevede posibilitatea de a declara inadmisibilă o cerere în temeiul articolului 24 [devenit articolul 33], dacă este clar, de la început, că este ... altfel lipsită de cerințele unei acuzații reale în sensul articolului 24 [acum articolul 33] din convenție.” („Cauza turcă”, citată mai sus, § 12.)

270. Pe de altă parte, cum s-a arătat în cauza *Cipru c. Turciei* (Decizia Comisiei din 28 iunie 1996, citată mai sus):

“Comisia reamintește, de asemenea, că prin ea însăși, convenția nu îi conferă competența de a

respinge o cerere introdusă în temeiul articolului 24 [în prezent articolul 33] din convenție ca reprezentând un „abuz de drept de petiționare”, articolul 27 alineatul (2) [în prezent articolul 35 § 3 litera (a)] din convenție fiind aplicabil numai cererilor depuse în temeiul articolului 25 [devenit articolul 34].”

271. Atunci când analizează dacă cererea din prezenta cauză este lipsită de „cerințele unei cereri reale”, Curtea va ține seama de natura problemelor ridicate în fața sa de guvernul reclamant. Având în vedere domeniul de aplicare al cauzei, astfel cum a fost definit mai sus, Curtea consideră că aceste aspecte sunt într-adevăr legale, întrucât Curții i se solicită să se pronunțe dacă, în Crimeea, statul pârât a respectat orice obligație pe care ar fi putut-o avea în temeiul articolului 1 de a asigura drepturile și libertățile definite în convenție (și în protocoalele la aceasta) oricărei persoane aflate în jurisdicția sa, cu condiția ca această competență să fie stabilită. Această problemă preliminară dacă, la un moment relevant, statul pârât și-a exercitat jurisdicția asupra Crimeei în sensul articolului 1 este strâns legată de obiectul cauzei, astfel cum a fost definit mai sus, și are, de asemenea, un caracter juridic.

272. Curtea este conștientă de faptul că aceste întrebări au în mod inevitabil aspecte politice. Cu toate acestea, numai acest fapt nu este suficient pentru a le priva de caracterul lor de probleme de drept. Într-adevăr, Curtea nu a refuzat niciodată să soluționeze o cauză cu care este sesizată doar pentru că a avut implicații politice. Orice astfel de implicații în prezenta cauză nu pot priva Curtea de competența care i-a fost conferită în mod expres în temeiul articolului 19 din convenție. Hotărârea judecătorească cu privire la aceste aspecte este în deplină concordanță cu competența sa în temeiul articolului menționat de a asigura respectarea angajamentelor asumate de statul pârât în convenție și în protocoalele la aceasta.

273. În plus, natura politică a oricăror motive care ar fi putut determina guvernul reclamant să depună cererea, precum și implicațiile politice pe care le-ar fi putut avea hotărârea Curții nu sunt relevante pentru stabilirea competenței sale de a soluționa aspectele juridice care îi sunt prezentate. În acest context, Curtea observă că această abordare este, de asemenea, conformă cu cea adoptată de CIJ (a se vedea punctele 219-21 de mai sus). În *Activități militare și paramilitare în și împotriva Nicaragua (Nicaragua c. Statelor Unite ale Americii), jurisdicție și admisibilitate* (Hotărâre, Rapoarte CIJ 1984, p. 392), CIJ a confirmat următoarele:

“105. Curtea reamintește că, în cauza *Personalului diplomatic și consular al Statelor Unite din Teheran*, a declarat că:

‘În același timp, Curtea a subliniat că nicio dispoziție din statut sau din regulament nu prevede că, Curtea ar trebui să refuze să ia cunoștință de un aspect al unui litigiu doar pentru că acest litigiu are alte aspecte, oricât de importante ar fi acestea.’ (*Raport CIJ 1980, p. 19, punctul 36.*) Și, puțin mai târziu, a adăugat:

‘Cu toate acestea, niciodată nu a fost prezentat anterior punctul de vedere ca, deoarece un litigiu prezentat Curții este doar un aspect al unei dispute politice, Curtea ar trebui să refuze să soluționeze pentru părți problemele de drept în discuție între ele. De asemenea, nu se poate găsi niciun temei pentru o astfel de opinie cu privire la funcțiile sau competența Curții în cartă

sau în Statutul Curții; în cazul în care Curtea ar adopta, contrar jurisprudenței sale constante, un astfel de punct de vedere, ar impune o restricție amplă și nejustificată asupra rolului Curții în soluționarea pașnică a litigiilor internaționale.’ (*Raport CIJ 1980, p. 50, punctul 37.*)”

274. A confirmat această poziție mai recent în *Avizul consultativ privind legalitatea amenințării cu, sau a utilizării armelor nucleare (Raportele CIJ 1996)*:

“13. ... Faptul că această întrebare are și aspecte politice, așa cum, prin natura lucrurilor, este cazul atâtor întrebări care apar în viața internațională, nu este suficient pentru a o priva de caracterul său de „problemă juridică” și pentru a „priva Curtea de o competență care îi este conferită în mod expres prin statutul său” ... Oricare ar fi aspectele sale politice, Curtea nu poate refuza să admită caracterul juridic al unei întrebări care o invită să îndeplinească o sarcină în esență judiciară, și anume o apreciere a legalității comportamentului posibil al statelor în ceea ce privește obligațiile care le revin în temeiul dreptului internațional ...

...

În plus, Curtea consideră că natura politică a motivelor despre care se poate spune că au inspirat cererea și implicațiile politice pe care le-ar putea avea avizul dat nu sunt relevante pentru stabilirea competenței sale de a emite un astfel de aviz [*ibid.*, p. 226].”

275. În consecință, Curtea consideră că nu există niciun temei pentru care cererea să poată fi respinsă ca fiind lipsită de cerințele unei cereri reale (și, prin urmare, ca un abuz al dreptului de aplicare). Prin urmare, respinge obiecția Guvernului pârât în aceasta privință.

IV. JURISDICȚIA STATULUI PÂRÂT CU PRIVIRE LA EVENIMENTELE RECLAMATE DE GUVERNUL RECLAMANT

276. Articolul 1 din convenție prevede:

“Înaltele Părți Contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei Convenții.”

A. Observațiile părților

1. Guvernul pârât

277. Guvernul pârât a susținut că, în principiu, jurisdicția unui stat în sensul articolului 1 din convenție se întemeiază pe principiul teritorialității și nu se extinde dincolo de teritoriul național al unui stat parte, cu excepția cazului în care aceasta a fost extinsă în mod voluntar de către acest stat parte în temeiul articolului 56 din convenție. În această privință, nu este de acord cu jurisprudența adoptată de Curte în *Al-Skeini*, care, potrivit lui, nu ținea seama de dreptul suveran al statelor contractante de a decide dacă și cum să aplice convenția în afara jurisdicției lor metropolitane.

278. În orice caz, a susținut că principiul «controlului efectiv», astfel cum a fost dezvoltat în jurisprudența Curții, nu putea fi aplicat statului pârât cu privire la evenimentele anterioare datei de 18 martie 2014, ziua în care, potrivit acestora, „Sevastopolul și Crimeea au devenit parte a Rusiei” în temeiul „Tratatului de (re)unificare” (Tratatul de aderare – a

se vedea punctul 209 de mai sus), cu excepția cazului în care guvernul reclamant a stabilit sau a întocmit un caz prima facie pentru atribuirea presupuselor încălcări ale convenției către Federația Rusă. Guvernul reclamant nu a făcut acest lucru. În plus, de foarte multe ori presupușii autori nu fuseseră identificați sau, în caz contrar, preținșii autori erau membri ai CSDF care nu răspundeau în fața Federației Ruse și al căror comportament nu îi putea fi atribuit (a se vedea punctul 191 de mai sus). În această privință, s-a referit la declarația domnului Girkin (Strelkov) (a se vedea punctul 175 de mai sus), care, potrivit lui, nu era deloc un indiciu al sprijinului militar rusesc. În mod similar, nicio responsabilitate nu a putut fi atribuită Federației Ruse pentru acțiunile autorităților și instituțiilor civile din Sevastopol și Crimeea înainte de 18 martie 2014. Nu a existat nicio dovadă adecvată că acțiunile autorităților din Sevastopol și Crimeea sau acțiunile unităților de autoapărare au fost dirijate de Federația Rusă. În plus, nimic nu a sugerat că Federația Rusă controla autoritățile civile din Crimeea. În opinia guvernului pârât, evenimentele care au avut loc în Crimeea la sfârșitul lunii februarie și începutul lunii martie 2014 au rezultat din «răsturnarea violentă a guvernului constituțional de la [Kiev]...», care a provocat «disidență imediată în Crimeea». Situația generală a condus la formarea unităților locale de apărare civilă și la mișcările politice locale ale autorităților din Crimeea și Sevastopol atunci când acestea și-au afirmat autonomia și au organizat „referendumul” (punctul 174 de mai sus). În acest sens, a prezentat un argument întemeiat pe jurisprudența CIJ, și anume *Activități militare și paramilitare în și împotriva Nicaragua (Nicaragua c. Statelor Unite ale Americii)*, Fond (Hotărâre, *Rapoartele CIJ* 1986, p. 14) și *Aplicarea Convenției privind prevenirea și pedepsirea crimei de genocid (Bosnia și Herțegovina c. Serbiei și Muntenegrului)* (Hotărâre, *Rapoartele CIJ* 2007, p. 43), aceasta din urmă referindu-se la articolele ILC privind responsabilitatea statelor pentru acte ilicite la nivel internațional (UN GA A/RES/56/83), în special articolul 8 privind atribuirea comportamentului persoanelor sau grupurilor de persoane conduse sau controlate de un stat.

279. Guvernul pârât a susținut, de asemenea, că autoritățile locale, în special legislativul, executivul și sistemul judiciar, au fost numite și au funcționat în conformitate cu legislația ucraineană și au funcționat ca parte a statului ucrainean sau, alternativ, în nume propriu, pe „calea către statalitate”. În acest sens, a negat că numirea dlui Aksenov – «un crimeean și, prin urmare, un cetățean ucrainean la momentul respectiv» – în funcția de șef al Consiliului de Miniștri al ARC a fost o dovadă a «controlului efectiv» al Federației Ruse asupra Crimeii. În plus, guvernul reclamant nu ar fi prezentat nicio dovadă probatorie că forțele ruse au securizat clădirea Parlamentului și că Federația Rusă a preluat controlul la 26 sau 27 februarie 2014. A negat că Federația Rusă ar fi avut vreun control asupra acestor evenimente, autorităților din Crimeea și Sevastopol și unităților de apărare civilă. Potrivit acestuia, Federația Rusă dobândise jurisdicție asupra Crimeii și a Sevastopolului atunci când, „în urma referendumului și a reunificării, aceste teritorii s-au alăturat Rusiei” (a se vedea punctele 170, 173, 174, 180 și 181 de mai sus).

280. A afirmat de asemenea că, în temeiul acordurilor bilaterale relevante (a se vedea punctele 202-08 de mai sus), guvernul reclamant a consimțit la prezența forțelor armate ruse în Crimeea (în toate momentele relevante) și a susținut că «faptul că, între 1 și 17 martie 2014, aceste forțe armate erau pregătite să ajute poporul crimeean să reziste

atacurilor forțelor armate ucrainene, nu înseamnă că Federația Rusă deținea un control efectiv asupra Crimeii în acea perioadă» (a se vedea punctul 176 de mai sus). Pentru a ilustra rolul limitat al forțelor armate ale Rusiei în evenimentele reclamate, în memoriul lor în fața Marii Camere, guvernul pârât a făcut referire la fragmentul din interviul pe care președintele Putin l-a acordat la 17 aprilie 2014 postului de televiziune Rossiya, ca parte a unui documentar intitulat *Crimeea: Drumul spre casă* (a se vedea și transcrierea reprodușă la punctul 177 de mai sus), în care el a spus:

“Pentru a asigura exprimarea normală a voinței persoanelor care trăiesc în Crimeea, ca să fiu sincer, a trebuit să prevenim vărsarea de sânge și să nu permitem forțelor armate, unităților armate ale armatei ucrainene desfășurate în Crimeea sau forțelor de ordine să împiedice oamenii să-și exprime voința. A trebuit să dezarmăm unitățile militare ale armatei ucrainene și ale forțelor de ordine sau să le convingem să nu interfereze cu oamenii care își exprimă opinia și, de fapt, să colaboreze cu noi în acest sens.”

281. Guvernul pârât a subliniat că președintele Federației Ruse a clarificat în continuare în acest interviu că numărul total de trupe rusești desfășurate în Crimeea în martie 2014 nu depășise limita stabilită de 20.000 de persoane prevăzută de Acordul de la Kharkiv (a se vedea punctul 178 de mai sus).

282. De asemenea, a susținut că au existat 20.315 militari ucraineni în perioada relevantă, ceea ce, potrivit lui, a reprezentat „o prezență militară foarte substanțială” (a se vedea punctul 171 de mai sus). Având în vedere prezența militară uriașă a Ucrainei și sistemul său juridic și instituțiile guvernamentale, despre care se spune că au fost operaționale în Crimeea, guvernul pârât a susținut că Ucraina a exercitat „un control efectiv” în Crimeea în acea perioadă. A susținut, de asemenea, că Ucraina nu și-a exercitat dreptul de derogare de la obligațiile care îi revin în temeiul convenției în temeiul articolului 15 din Convenție în ceea ce privește Crimeea și Sevastopolul cu privire la această perioadă (înainte de 18 martie 2014).

283. În cadrul ședinței, guvernul pârât a mai susținut că soldații ruși trimiși în Crimeea la acea vreme „stăteau și se uitau” și a susținut că prezența lor ar fi putut descuraja „o intervenție sângeroasă a naționaliștilor din Ucraina continentală”. Prin descurajarea violenței, soldații ruși nu au exercitat niciun control sau jurisdicție. Nicio inferență a controlului nu ar fi putut fi făcută pe baza „simplei prezențe a forțelor ruse [în Crimeea], deoarece [Ucraina] avea forțe aproape egale în Crimeea exact în același timp”. Potrivit lui, acordurile bilaterale nu au necesitat aprobarea prealabilă a Ucrainei pentru nicio modificare a prezenței militare ruse în Crimeea la momentul respectiv. În consecință, forțele ruse au fost prezente în mod legitim, pe baza acordului cu Ucraina. În orice caz, a susținut că legalitatea creșterii forțelor militare nu intră în domeniul de aplicare al convenției și, prin urmare, este în afara competenței Curții. După cum a explicat președintele Putin în numeroasele sale interviuri, statul pârât „și-a sporit prezența militară [în Crimeea] pentru a garanta protecția forțelor și obiectelor militare rusești. Președintele a subliniat în mai multe rânduri că prezența rusă a asigurat populației din Crimeea o alegere democratică în condiții de siguranță, fără teama de represalii din partea radicalilor”.

284. Ca răspuns la întrebările adresate de judecători în cadrul ședinței, guvernul pârât

a susținut că, în temeiul acordurilor relevante, numărul permis de personal al BSF în Crimeea a fost stabilit la 25.000. Rațiunea acestui plafon nu putea fi precizată, dar era clar că Ucraina nu considera acest număr drept o amenințare la adresa suveranității sau a controlului său. A mai afirmat că numărul militarilor ruși în Crimeea între 27 februarie și 18 martie 2014 nu a depășit niciodată 12.000 de persoane. Cu toate acestea, ei au recunoscut că a existat o anumită consolidare a garnizoanei asociate cu BSF, dar au repetat că numărul de personal permis în temeiul acordurilor nu a fost niciodată depășit.

285. Pentru aceste motive, guvernul pârât a susținut că, „Curtea nu are competența *ratione loci* de a examina evenimentele din Crimeea înainte de 18 martie 2014, cu Rusia în calitate de stat pârât”.

286. Pe de altă parte, guvernul pârât a admis că Federația Rusă și-a exercitat jurisdicția asupra Crimeii începând cu 18 martie 2014, data la care „Tratatul de (re) unificare” (Tratatul de aderare), ca „tratat internațional” (punctul 168 de mai sus), a fost semnat între Federația Rusă și Crimeea. Abia de la acea dată, „instituțiile guvernului din Crimeea au devenit instituții rusești, deși cu titlu provizoriu până la 21 martie 2014” (data ratificării tratatului respectiv). În timp ce, în ședință, a afirmat că, «de la această dată, Rusia își exercită competența teritorială deplină în Crimeea în temeiul articolului 1 din convenție», a susținut că «orice încercare de a examina motivele acestei jurisdicții [avea] un caracter speculativ și nu intră în domeniul de aplicare al prezentei proceduri». În mod similar, atât în memoriul lor, cât și în răspunsul scris la întrebările adresate de judecători, a susținut că ar fi inadecvat și inechitabil ca, Curtea să examineze dacă această jurisdicție este teritorială sau se întemeiază pe principiul „controlului efectiv”, astfel cum este stabilit în jurisprudența sa. Potrivit acestora, „ar fi inadecvat să se abordeze aceste întrebări sterile în orice decizie, deoarece acestea ar duce Curtea spre întrebări privind suveranitatea între state care se află în afara competenței sale. Guvernul rus obiectează ... la orice propunere a Curții de a-și depăși competența în acest mod”. În plus, era vorba despre o întrebare politică, nefiind nici posibil, nici adecvat pentru Curte să îi răspundă. Orice răspuns ar necesita o evaluare a naturii „loviturii de stat de la [Kiev]”, precum și a faptului că „referendumul” din Crimeea, care a dus la „reunificare”, a fost un răspuns la impunerea unui guvern neconstituțional. A concluzionat că „ar putea accepta rolul statelor care nu sunt părți la aceste proceduri”.

2. Guvernul reclamant

287. Guvernul reclamant a susținut că statul pârât avea competență extrateritorială asupra Crimeii încă de la 27 februarie 2014, zi descrisă ca „ziua loviturii de stat”. Potrivit lui, statul pârât exercitase „un control efectiv” asupra Crimeii „prin ocupația sa ilegală neîntreruptă și prin anexarea acesteia”.

288. Jurisdicția de „control efectiv” a statului pârât asupra Crimeii începând cu 27 februarie 2014 s-a bazat pe două motive, și anume forța prezenței militare ruse în Crimeea și presupusul sprijin din partea Federației Ruse atât pentru administrația locală din Crimeea, despre care se spune că a fost aleasă în mod ilegal la 27 februarie 2014, cât și pentru forțele paramilitare locale.

289. În ceea ce privește prezența militară rusă în Crimeea la acea vreme, guvernul

reclamant a susținut că, începând cu 1 ianuarie 2014, numărul permis de militari ruși în Crimeea, în temeiul Acordurilor și potrivit specificațiilor din nota diplomatică nr.143 4/2 dsng, a fost stabilit la 10.936. Această notă preciza, de asemenea, armamentul Federației Ruse considerat a fi staționat în mod legal în Crimeea în cursul anului 2014 [a se vedea punctul 29 (xxxiii) și punctul 36 de mai sus].

290. A susținut că, în conformitate cu Acordul dintre Federația Rusă și Ucraina privind statutul și condițiile prezenței BSF a Federației Ruse pe teritoriul Ucrainei, nici o desfășurare de trupe sau echipamente suplimentare și deplasarea unor trupe sau echipamente în afara bazelor rusești desemnate nu era autorizată fără consimțământul expres al Ministerului Afacerilor Externe al Ucrainei (a se vedea punctul 36 de mai sus) sau fără autorizarea prealabilă de către Ministerul Apărării (astfel cum se susține în răspunsul scris la întrebările judecătorilor). În plus, orice trecere a frontierei de stat a Ucrainei de către BSF necesita permisiunea Comandamentului Marinei Ucrainene. Forțelor militare ruse nu li s-a permis să îndeplinească nicio funcție polițienească sau de ordine publică. În consecință, acestea nu ar fi putut să se angajeze în activități disuasive, cum ar fi blocarea unităților militare și paramilitare ucrainene, atacarea mass-mediei libere și reținerea, torturarea și detenția ilegală a cetățenilor ucraineni.

291. Bazându-se pe elementele de probă disponibile, a subliniat modul și măsura în care această prezență începuse să crească „cu încălcarea acordurilor” la sfârșitul lunii ianuarie 2014 și a continuat să facă acest lucru după evenimentele critice din 27 februarie 2014 (a se vedea punctele 38-41, 48-53, 68-104 de mai sus). Potrivit guvernului reclamant, la 12 martie 2014, în Crimeea se aflau 18.430 de militari ruși, iar la 15 martie 2014 această cifră crescuse la 19.908 militari ai Federației Ruse, dintre care doar 11.370 erau militari ai BSF. La 18 martie 2014, în Crimeea erau peste 22.000 de militari ai Federației Ruse (a se vedea punctul 59 de mai sus). În ceea ce privește notele lor de protest (a se vedea punctul 28 litera (i) de mai sus) trimise guvernului rus la momentul respectiv, a susținut că «Ministerul rus al Afacerilor Externe, [în măsura în care a răspuns], nu a contestat faptul mutării trupelor în Crimeea fără consimțământul Ucrainei».

292. Guvernul reclamant a susținut că aceste trupe „[fuseseră] specializate și instruite și [fuseseră] echipate pentru confiscarea și păstrarea eficientă și promptă a unui teritoriu”. Ele au fost bine înarmate și au acționat într-un mod organizat. Potrivit lui, încă din primele zile ale „invaziei”, trupele ruse au rupt peninsula de Ucraina continentală, împiedicând astfel autoritățile ucrainene să trimită orice întăriri trupelor ucrainene care au rămas blocate în Crimeea.

293. Guvernul reclamant s-a referit de asemenea la pretențiile activității (a se vedea punctele 49-53 și 68-104 de mai sus) ale forțelor militare ruse la momentul respectiv (controlul punctelor de intrare și de ieșire din Crimeea pe cale terestră, maritimă și aeriană; operațiuni de sabotaj pentru blocarea, imobilizarea sau dezactivarea (dezarmarea) Forțelor Aeriene Ucrainene, a unităților militare de apărare aeriană, a forțelor terestre ucrainene și a forțelor de grăniceri navale și maritime ucrainene; și detenția soldaților ucraineni), despre al căror scop s-a spus că ar fi stabilirea și consolidarea controlului militar al Rusiei asupra Crimeii. A afirmat, de asemenea, că „oameni în verde” au „participat la ocuparea Crimeii” și la unele dintre activitățile de mai sus (punctele 32 și 43 de mai sus). Potrivit

guvernului reclamant, aceste activități fuseseră „planificate în mod clar și coordonate la nivel central”, în urma cărora „până la sfârșitul zilei de 27 februarie 2014, Rusia ocupase Crimeea și preluase controlul efectiv asupra teritoriului [său]” (punctul 51 de mai sus).

294. În ceea ce privește evenimentele din 27 februarie 2014, a afirmat că membrii Consiliului Suprem al ARC au fost «reuniți cu forța, sub presiunea personalului militar rus înarmat» (a se vedea punctul 46 de mai sus). A reiterat în continuare (bazându-se pe documente, marturii și înregistrări video) că, la ora 4.30 a.m. pe 27 februarie 2014, peste 100 de bărbați puternic înarmați, despre care se spune că ar fi fost Forțe Speciale Ruse, au luat cu asalt clădirile Consiliului Suprem și ale Consiliului de Miniștri al Crimeei. Drapelul rusesc fusese ridicat deasupra clădirii Parlamentului. Soldații ruși păzeau perimetrul, iar lunetiștii luaseră poziții pe acoperiș. Trupele rusești înarmate, în uniformă, patruleau în apropiere (a se vedea punctul 42 de mai sus). Alte dovezi în acest sens au fost furnizate de declarația dlui Igor (Ihor) Girkin, care a declarat că miliția locală aflată sub autoritatea sa a fost implicată în aducerea deputaților Consiliului Suprem al ARC la ședința din 27 februarie 2014 pentru a vota pentru noul prim-ministru dl Aksenov și pentru a adopta decizia de a organiza „referendumul”, în același timp, ei au avut sprijinul forțelor militare ruse, care se aflau în Sevastopol și în suburbiile Simferopolului [punctul 30 litera (vi) și punctul 48 de mai sus].

295. În ceea ce privește pretinsul sprijin din partea statului pârât pentru administrația locală și forțele paramilitare din Crimeea, guvernul reclamant s-a referit la contactele periodice începute de la sfârșitul anului 2013 dintre înalți politicieni ruși și înalți actori politici locali din Crimeea, inclusiv domnul Serghei Aksenov. Ei s-au referit, de asemenea, la crearea CSDF, despre care s-a spus că a inclus actori paramilitari pro-ruși, cum ar fi membri ai unității de poliție de elită Berkut desființate, loiali fostului președinte ucrainean Ianukovici și cazacilor ruși, care ar fi luat parte la unele dintre activitățile militare specificate mai sus. Unul dintre liderii CSDF de la acea vreme fusese domnul Girkin (a se vedea punctul 33 de mai sus). În plus, a susținut că FSB pusese la dispoziția membrilor CSDF armament (punctul 62 de mai sus).

296. S-a făcut referire și la declarațiile date de președintele Putin, potrivit cărora „în spatele unităților de autoapărare din Crimeea se aflau soldații noștri. Au acționat într-o manieră foarte politicoasă, dar decisivă și profesionistă. Nu a existat nicio altă modalitate de a ajuta poporul din Crimeea să își exprime liberul arbitru” (a se vedea punctul 34 de mai sus) și că, în noaptea de 22 spre 23 februarie 2014, în timpul unei întâlniri cu șefii agențiilor de securitate, acesta a spus că a luat decizia de a „începe să lucreze la întoarcerea Crimeii în Federația Rusă” (a se vedea punctul 40 de mai sus). Un alt element a fost schimbul de ostatici deținuți fie de CSDF, fie de forțele militare ruse în timpul crizei, care a fost negociat de ministrul adjunct al apărării al Federației Ruse (a se vedea punctele 58 și 112 de mai sus).

297. În mod similar, guvernul reclamant a susținut că, la 17 iulie 2014, autoritățile din Crimeea au adoptat Legea miliției populare nr. 22-3PK „care [a] legalizat CSDF”. În cele din urmă, Ministerul Apărării al Federației Ruse a acordat membrilor CSDF o medalie de stat «Pentru întoarcerea Crimeei» [punctul 29 litera (viii) și punctul 66 de mai sus].

298. În memoriul lor în fața Marii Camere, guvernul reclamant a invocat, de asemenea,

motivul „autorității și controlului agentului de stat” ca temei pentru „jurisdicția” statului pârât, alături de motivul „controlului efectiv”. În acest sens, s-a bazat pe anumite acuzații privind privarea de libertate și tratamentul la care au fost supuse presupusele victime în timp ce se aflau în detenție în comisariatul militar ucrainean de la Simferopol, despre care se spune că ar fi fost controlat de CSDF, și în închisoarea militară a BSF al Federației Ruse din Sevastopol, care ar fi fost controlată de personal militar rus. S-a făcut trimitere la mai multe presupuse incidente de detenție și maltratare de către CSDF și/sau soldații ruși (aceștia din urmă fiind implicați mai frecvent după 18 martie 2014, astfel cum se indică la punctul 11 din Raportul OHCHR pe 2017) în instituțiile de mai sus (a se vedea punctele 110-12 de mai sus). Unele dintre victime ar fi fost reținute de CSDF (și deținute în Comisariat) și ulterior predate sau preluate de personalul militar rus (și deținute în închisoarea militară).

B. Intervenient terț (McGill Centre for Human Rights and Legal Pluralism, Facultatea de Drept, Universitatea McGill, Canada)

299. În observațiile depuse la 30 noiembrie 2016, intervenienta terță parte a abordat aspecte legate de stabilirea jurisdicției unui stat, atribuirea de acțiuni sau omisiuni de către actori nestatali, unui stat, și obligația generală de a garanta drepturile și libertățile omului.

300. În ceea ce privește jurisdicția unui stat în temeiul articolului 1 și trimitând la decizia Curții în *Banković și alții c. Belgia și alții* ((dec.) [GC], nr. 52207/09, § 71, CEDO-2001 XII), intervenienta terță parte a susținut că, inițial, Curtea a adoptat o interpretare restrictivă a noțiunii de jurisdicție, considerând că exercitarea jurisdicției extrateritoriale era excepțională, limitată la situațiile în care statele exercitau „toate sau o parte din competențele publice care în mod normal sunt exercitate de acest guvern”. De atunci, Curtea a trecut treptat la o abordare mai flexibilă a jurisdicției statului, care a favorizat o protecție mai largă a drepturilor omului, recunoscând un număr tot mai mare de excepții de la principiul teritorial consacrat la articolul 1 din convenție. Cu toate acestea, aceste „ajustări *ad-hoc*” ale abordării *Banković* au avut ca rezultat faptul că jurisprudența Curții a devenit mai puțin sigură și coerentă. Potrivit intervenientului terț, diferitele excepții de la principiul teritorial au fost în mod inconsecvent „reunite” de Curte, complicând astfel aplicarea acestora de către instanțele naționale.

301. Prin urmare, intervenientul terț a invitat Curtea să își clarifice poziția prin adoptarea unui principiu cuprinzător unic, în temeiul căruia statele ar fi considerate ca exercitându-și jurisdicția asupra unui teritoriu și asupra persoanelor atunci când acestea intră în competența sau în capacitatea lor, prin exercitarea unui control sau a unei autorități efective, de a asigura drepturile omului în raport cu o anumită persoană sau populație de pe acest teritoriu. Cu toate acestea, domeniul de aplicare al obligației de a asigura drepturile omului pe acest teritoriu ar trebui să fie „modulat” în funcție de gradul real de control sau autoritate efectivă exercitat de stat în circumstanțele date. O astfel de abordare bazată pe gradul de control sau de autoritate exercitată de un stat nu numai că ar fi în concordanță cu jurisprudența Curții care s-a dezvoltat în ultimul deceniu, ci ar reflecta, de asemenea, tendința altor organisme regionale și internaționale, cum ar fi CIJ, Comitetul

pentru drepturile omului și Comisia Africana pentru drepturile omului și ale popoarelor. Acest lucru ar garanta, de asemenea, că statele ar fi obligate să respecte un standard echitabil și realist; ar crea un echilibru între drepturile unei persoane și ale unui stat; și ar crește previzibilitatea, deoarece statele ar ști că exercitarea controlului sau a autorității în afara teritoriului lor național ar aduce responsabilitatea de a garanta drepturile și libertățile omului.

302. Intervenția terță parte a formulat de asemenea observații pe larg cu privire la problema atribuirii unui act ilicit statului și a obligației generale a statului în temeiul Convenției de a asigura drepturile și libertățile omului față de orice persoană aflată în jurisdicția sa (aspect pe care Curtea îl va examina pe fond, a se vedea punctul 266 de mai sus).

C. Aprecierea Curții

1. Principii generale

303. Principiile generale relevante pentru jurisdicția în temeiul articolului 1 din convenție au fost rezumate în Hotărârea *Al-Skeini și alții* (citată mai sus) după cum urmează:

“130. Articolul 1 din Convenție are următorul cuprins:

‘Înaltele Părți Contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei Convenții.’

Astfel cum se prevede în prezentul articol, angajamentul asumat de un stat contractant se limitează la „asigurarea” (*reconnaître* în textul în limba franceză) drepturilor și libertăților enumerate persoanelor din propria „jurisdicție” (a se vedea *Soering c. Regatul Unit*, 7 iulie 1989, § 86, seria A nr. 161, și *Banković și alții*, citate mai sus, § 66). „Jurisdicția” prevăzută la articolul 1 este un criteriu de prag. Exercitarea jurisdicției este o condiție necesară pentru ca un stat contractant să poată fi tras la răspundere pentru actele sau omisiunile care îi sunt imputabile și care dau naștere unei acuzații de încălcare a drepturilor și libertăților prevăzute în convenție (a se vedea *Ilașcu și alții [v. Moldova și Rusia [GC]*, nr. 48787/99], § 311[, CEDO 2004-VII]).

(a) Principiul teritorial

131. Competența jurisdicțională a unui stat în temeiul articolului 1 este în principal teritorială (a se vedea *Soering*, citată mai sus, § 86; *Banković și alții*, citată mai sus, §§ 61 and 67; și *Ilașcu și alții*, citată mai sus, § 312). Se presupune că jurisdicția este exercitată în mod normal pe întreg teritoriul statului (a se vedea *Ilașcu și alții*, citată mai sus, § 312, și *Assanidze v. Georgia [GC]*, nr. 71503/01, § 139, CEDO 2004-II). În schimb, actele statelor contractante efectuate sau care produc efecte în afara teritoriilor lor pot constitui o exercitare a jurisdicției în sensul articolului 1 numai în cazuri excepționale (a se vedea *Banković și alții*, citată anterior, § 67).

132. Până în prezent, Curtea a recunoscut, în jurisprudența sa, o serie de circumstanțe excepționale de natură să conducă la exercitarea competenței de către un stat contractant în afara limitelor teritoriale. În fiecare caz, problema existenței unor circumstanțe excepționale care impun și justifică o constatare a Curții potrivit căreia statul își exercită jurisdicția în mod

extrateritorial trebuie să fie stabilită în funcție de faptele specifice.

(β) Autoritatea și controlul agențiilor de stat

133. Curtea a recunoscut în jurisprudența sa că, prin excepție de la principiul teritorialității, jurisdicția unui stat contractant în temeiul articolului 1 se poate extinde la actele autorităților sale care produc efecte în afara teritoriului său (a se vedea *Drozd și Janousek* [c. Franței și Spaniei, 26 iunie 1992], § 91[, Seria A nr. 240]; *Loizidou* (obiecții preliminare), citate anterior, § 62; *Loizidou v. Turcia* (fond), 18 decembrie 1996, § 52, *Rapoartele hotărârilor și deciziilor* 1996-VI; și *Banković și alții*, citate mai sus, § 69). Susținerea de principiu, astfel cum apare în *Drozd și Janousek* și în celelalte cazuri tocmai citate, este foarte largă: Curtea precizează doar că responsabilitatea părții contractante „poate fi implicată” în aceste circumstanțe. Este necesar să se examineze jurisprudența Curții pentru a identifica principiile definitorii.

134. În primul rând, este evident că actele agențiilor diplomatice și consulari, care sunt prezenți pe teritoriul străin în conformitate cu dispozițiile dreptului internațional, pot constitui o exercitare a jurisdicției atunci când acești agenți exercită autoritate și control asupra altora (a se vedea *Banković și alții*, citată anterior, § 73; a se vedea de asemenea *X. c. Germaniei*, nr. 1611/62, Decizia Comisiei din 25 septembrie 1965, Anuarul 8, p. 158; *X. c. Regatului Unit*, nr. 7547/76, Decizia Comisiei din 15 decembrie 1977, DR. 12, p. 73; și *M. c. Danemarcei*, nr. 17392/90, Decizia Comisiei din 14 octombrie 1992, DR 73, p. 193).

135. În al doilea rând, Curtea a recunoscut exercitarea jurisdicției extrateritoriale de către un stat contractant atunci când, prin consimțământul, invitația sau acceptarea de către guvernul acelui teritoriu, acesta exercită toate sau o parte din competențele publice care urmează să fie exercitate în mod normal de acest guvern (a se vedea *Banković și alții*, citată anterior, § 71). Astfel, în cazul în care, în conformitate cu cutuma, tratatul sau alt acord, autoritățile statului contractant îndeplinesc funcții executive sau judiciare pe teritoriul unui alt stat, statul contractant poate fi responsabil pentru încălcările convenției astfel suportate, atât timp cât actele în cauză îi sunt imputabile, mai degrabă decât statului teritorial (a se vedea *Drozd și Janousek*, citată mai sus; *Gentilhomme și alții c. Franței*, nr. 48205/99, 48207/99 și 48209/99, 14 mai 2002; și *X. și Y. c. Elveției*, nr. 7289/75 și 7349/76, Decizia Comisiei din 14 iulie 1977, DR 9, p. 57).

136. În plus, jurisprudența Curții demonstrează că, în anumite împrejurări, utilizarea forței de către agenții unui stat care își desfășoară activitatea în afara teritoriului său poate aduce persoana astfel adusă sub controlul autorităților statului în jurisdicția statului în temeiul articolului 1. Acest principiu a fost aplicat în cazul în care o persoană este luată în custodia agențiilor de stat din străinătate. De exemplu, în *Öcalan* ([c. Turcia [GC], nr. 46221/99], § 91[, CEDO 2005-IV]), Curtea a statuat că, „imediat după ce a fost predată funcționarilor turci de către funcționarii kenieni, reclamantul se afla efectiv sub autoritate turcă și, prin urmare, se afla sub „jurisdicția” acestui stat în sensul articolului 1 din convenție, chiar dacă, în speță, Turcia și-a exercitat autoritatea în afara teritoriului său”. În *Issa și alții* ([c. Turcia, nr. 31821/96, 16 noiembrie 2004]), Curtea a arătat că, dacă s-ar fi stabilit că soldații turci au arestat rudele reclamanților în nordul Irakului, le-au dus într-o peșteră din apropiere și le-au executat, defuncții s-ar fi aflat sub jurisdicția turcă în virtutea autorității și controlului soldaților asupra lor. În cauza *Al-Saadoon și Mufdhi c. Regatului Unit* [(dec.), nr. 61498/08, §§ 86-89, 30 iunie 2009), Curtea a statuat că doi cetățeni irakieni deținuți în închisorile militare

controlate de britanici din Irak intră în jurisdicția Regatului Unit, întrucât Regatul Unit a exercitat un control total și exclusiv asupra închisorilor și a persoanelor reținute în acestea. În cele din urmă, în *Medvedev și alții v. Franța* ([GC], nr. 3394/03, § 67, CEDO 2010), Curtea a statuat că reclamanții se aflau în jurisdicție franceză în sensul articolului 1 din convenție în temeiul exercitării de către agenții francezi a unui control deplin și exclusiv asupra unei nave și a echipajului acesteia din momentul interceptării acesteia în apele internaționale. Curtea nu consideră că jurisdicția în cauzele de mai sus a apărut numai din controlul exercitat de statul contractant asupra clădirilor, aeronavelor sau navei în care au fost deținute persoanele fizice. Ceea ce este decisiv în astfel de cazuri este exercitarea puterii și a controlului fizice asupra persoanei în cauză.

137. Este evident că, ori de câte ori statul, prin agenții săi, exercită controlul și autoritatea asupra unei persoane și, prin urmare, jurisdicția, statul are obligația, în temeiul articolului 1, de a garanta acestei persoane drepturile și libertățile prevăzute la secțiunea I din convenție care sunt relevante pentru situația persoanei respective. Prin urmare, în acest sens, drepturile convenției pot fi „împărțite și adaptate” (a se compara *Banković și alții*, citata mai sus, § 75).
(γ) Controlul efectiv asupra unei zone

138. O altă excepție de la principiul potrivit căruia jurisdicția în temeiul articolului 1 este limitată la teritoriul propriu al unui stat apare atunci când, ca urmare a unei acțiuni militare legale sau ilegale, un stat contractant exercită un control efectiv asupra unei zone din afara teritoriului național. Obligația de a garanta, într-o astfel de zonă, drepturile și libertățile prevăzute în convenție derivă din acest control, fie că este exercitat direct, prin intermediul forțelor armate proprii ale statului contractant sau prin intermediul unei administrații locale subordonate (a se vedea *Loizidou* (obiecții preliminare), citata anterior, § 62; *Cipru v. Turcia*, citată mai sus, § 76; *Banković și alții*, citata mai sus, § 70; *Ilașcu și alții*, citata mai sus, §§ 314-16; și *Loizidou* (fond), citata mai sus, § 52). În cazul în care se stabilește faptul unei astfel de dominații asupra teritoriului, nu este necesar să se determine dacă statul contractant exercită un control detaliat asupra politicilor și acțiunilor administrației locale subordonate. Faptul că administrația locală supraviețuiește ca urmare a sprijinului militar și de altă natură al statului contractant implică responsabilitatea acestui stat pentru politicile și acțiunile sale. Statul care exercită controlul are responsabilitatea, în temeiul articolului 1, de a garanta, în cadrul zonei aflate sub controlul său, întreaga gamă de drepturi materiale prevăzute în convenție și în protocoalele adiționale pe care le-a ratificat. Acesta va fi răspunzător pentru orice încălcare a acestor drepturi (a se vedea *Cipru c. Turciei*, citată mai sus, §§ 76-77).

139. Este o chestiune de fapt dacă un stat contractant exercită un control efectiv asupra unei zone din afara teritoriului său. Pentru a stabili dacă există un control efectiv, Curtea se va referi în primul rând la nivelul prezenței militare a statului în zonă [a se vedea *Loizidou* (fond), citată mai sus, §§ 16 și 56, și *Ilașcu și alții*, citata mai sus, § 387]. Alți indicatori pot fi de asemenea relevanți, cum ar fi măsura în care sprijinul său militar, economic și politic pentru administrația locală subordonată îi conferă influență și control asupra regiunii (a se vedea *Ilașcu și alții*, citata mai sus, §§ 388-94).”

2. Aplicarea în prezenta cauză

304. Curtea observă că părțile sunt în litigiu cu privire la „jurisdicția” statului pârât asupra Crimeei începând cu 27 februarie 2014. Acest litigiu este de natură diferită în ceea

ce privește cele două perioade de timp avute în vedere.

305. În ceea ce privește perioada cuprinsă între 27 februarie și 18 martie 2014, guvernul reclamant susține că statul pârât a exercitat jurisdicție extrateritorială în Crimeea, în timp ce guvernul pârât susține că evenimentele din Crimeea nu erau sub jurisdicția sa la acel moment.

306. În ceea ce privește perioada ulterioară datei de 18 martie 2014, ambele părți sunt de acord că statul pârât își exercită jurisdicția asupra Crimeei, însă pozițiile lor cu privire la temeiul pe care se întemeiază această jurisdicție nu coincid. În timp ce guvernul reclamant susține că statul pârât și-a exercitat jurisdicția extrateritorială continuu și neîntrerupt și invită Curtea să respingă argumentele statului pârât în această privință, guvernul pârât nu a invocat în mod explicit niciun motiv anume (cu excepția ședinței, însă, unde a afirmat că „începând cu [18 martie 2014], Rusia [a] exercitat jurisdicția teritorială deplină în Crimeea în temeiul articolului 1 din convenție”; a se vedea punctul 286 de mai sus) și, mai mult, au invitat Curtea să nu se pronunțe cu privire la natura jurisdicției sale după această dată.

307. Curtea va examina aceste aspecte pe rând.

(a) În ceea ce privește perioada 27 februarie - 18 martie 2014

(i) *Observații generale*

308. Curtea observă că argumentele generale ale guvernului pârât cu privire la aspectele jurisdicționale din aceasta secțiune au fost că jurisdicția în temeiul art. 1 se întemeia pe principiul teritorialității înțeles în lumina articolului 56 din convenție și că, în consecință, plângerea privind perioada prevăzută la această secțiune era incompatibilă *ratione loci* cu dispozițiile convenției. În plus, a prezentat un argument întemeiat pe jurisprudența CIJ privind atribuirea unui comportament statelor și responsabilitatea acestora pentru fapte ilicite la nivel internațional.

309. Aceste argumente sunt, în esență, identice cu cele pe care guvernul pârât le-a invocat, *inter alia*, în cauza *Georgia c. Rusia* (II) (citată mai sus, § 61), precum și cele pe care guvernul olandez le-a invocat în cauza *Jaloud c. Țărilor de Jos* ([GC], nr. 47708/08, CEDO 2014).

310. Ca urmare a constatărilor Comisiei în cauza *Cipru c. Turciei* (nr. 6780/74 și 6950/75, Decizia Comisiei din 26 mai 1975, DR 2, p. 125, § 9) și cele ale Curții în cauza *Loizidou* (obiecții preliminare), citată anterior, §§ 86-88) privind obiectul și scopul art. 1 și, respectiv, 56 din Convenție, în *Al-Skeini și alții* (citată mai sus, § 140), Curtea a statuat, privind „controlul efectiv” pentru jurisdicția extrateritorială în temeiul articolului 1 din convenție, următoarele:

“140. Principiul jurisdicțional al „controlului efectiv” prevăzut mai sus nu înlocuiește sistemul de declarații prevăzut la articolul 56 din convenție (fostul articol 63) pe care statele au decis, la elaborarea convenției, să îl aplice teritoriilor externe pentru ale căror relații internaționale erau responsabile. Articolul 56 § 1 prevede un mecanism prin care orice stat poate decide să extindă aplicarea convenției, „cu respectarea [...] cerințelor locale”, tuturor sau oricăruia dintre teritoriile pentru ale căror relații internaționale este responsabilă. Existența acestui mecanism,

care a fost inclus în convenție din motive istorice, nu poate fi interpretată în condițiile actuale ca limitând domeniul de aplicare al noțiunii de „jurisdicție” de la articolul 1. Situațiile reglementate de principiul „controlului efectiv” sunt în mod clar separate și distincte de circumstanțele în care un stat contractant nu a extins, printr-o declarație în temeiul articolului 56, convenția sau oricare dintre protocoalele sale la un teritoriu extern pentru ale cărui relații internaționale este responsabil.”

311. Ca răspuns la argumentele întemeiate pe jurisprudența CIJ referitoare la răspunderea unui stat pârât în temeiul dreptului internațional public pentru actele contestate, Curtea a arătat următoarele în *Jaloud* (citată mai sus, § 154):

“...criteriul de stabilire a existenței unei „jurisdicții” în temeiul articolului 1 din convenție nu a fost niciodată echivalat cu testul de stabilire a responsabilității unui stat pentru un act ilicit la nivel internațional în temeiul dreptului internațional.”

312. Curtea face trimitere, de asemenea, la constatările sale în cauza *Georgia c. Rusia* (II) (citată mai sus, § 64):

“Articolul 35 § 3 din Convenție, care permite Curții să respingă cererile *inter alia* pe motiv că sunt incompatibile cu dispozițiile convenției, nu se aplică cererilor depuse în temeiul articolului 33 din convenție și, prin urmare, nu poate fi aplicată nici în cereri în care guvernul pârât ridică obiecția potrivit căreia anumite plângeri sunt incompatibile cu Convenția *ratione loci* sau *ratione personae*. Cu toate acestea, acest lucru nu poate împiedica Curtea să stabilească deja, în această etapă preliminară, în temeiul principiilor generale care reglementează exercitarea competenței de către tribunalele internaționale, dacă are vreo competență să soluționeze problema care îi este prezentată.”

313. În speță, Curtea nu găsește niciun motiv pentru a se abate de la practica descrisă la punctele 310-312 de mai sus.

314. Având în vedere că problema jurisdicțională cu privire la perioada acoperită de aceasta secțiune este contestată între părți, trebuie să se stabilească dacă s-a demonstrat la standardul corespunzător de probă (a se vedea punctul 265 de mai sus) că există circumstanțe excepționale de natură să conducă la exercitarea jurisdicției extrateritoriale de către statul pârât pe o parte a teritoriului statului reclamant în această perioadă. Astfel cum s-a arătat mai sus (a se vedea punctul 303), răspunsul la această întrebare trebuie să fie determinat în funcție de faptele specifice ale cauzei și de elementele de probă disponibile.

(ii) „Controlul efectiv” al Crimeei

Prezența militară a statului pârât în Crimeea

– **Introducere**

315. Curtea observă că respectivul cadru pentru prezența și operațiunile forțelor militare ruse (BSF) în Crimeea a fost prevăzut printr-o serie de acorduri bilaterale între Ucraina și Federația Rusă din 1997 și 2010 (a se vedea punctele 202-08 de mai sus). Abia la 2 aprilie 2014 Federația Rusă a declarat încetarea acestor acorduri (a se vedea punctul 200 de mai sus). În consecință, nu se contestă între părți că acordurile erau valabile și obligatorii pentru părți la momentul relevant.

316. Astfel cum se specifică în Acordul privind parametrii divizării BSF, numărul

total de personal al BSF rus în Crimeea nu ar fi trebuit să depășească 25 000 de militari, cifră care nu a fost contestată de părți (a se vedea punctele 205 și 284 de mai sus). În temeiul articolului 4 § 2 din Acordul privind statutul și condițiile de prezență a BSF al Federației Ruse pe teritoriul Ucrainei (a se vedea punctul 203 de mai sus), statul pârât era obligat să notifice anual statul reclamant privind numărul total de personal și armament al BSF rus care urmează să fie prezente în Crimeea, în conformitate cu lista convenită de părți înainte de 1 ianuarie. Acest acord prevedea, de asemenea, că formațiunile militare ale BSF rus din Crimeea operau la locurile lor de desfășurare (articolul 6 § 1), și că puteau lua măsuri de protecție la locațiile lor și în timp ce se aflau în mișcare numai în cooperare cu autoritățile ucrainene competente (articolul 8 § 4). În plus, transportul de, *inter alia*, trupe și personal, armament, echipamente militare și alte mijloace materiale și tehnice, prin orice mijloc de transport în interesul BSF al Federației Ruse, urmau să fie efectuate sub rezerva controlului de frontieră, vamal și de alte tipuri de control de stat în conformitate cu legislația ucraineană în vigoare (articolul 15 § 1). În cele din urmă, orice deplasare a personalului militar rus în afara locurilor de desfășurare desemnate necesita o anumită formă de consimțământ (articolul 15 § 5) din partea autorităților ucrainene competente, sau Ministerul Afacerilor Externe al Ucrainei sau Ministerul Apărării (a se vedea punctul 290 de mai sus).

– ***Nivelul prezenței militare a statului pârât în Crimeea***

317. Potrivit notei diplomatice din 30 decembrie 2013 comunicată de statul pârât autorităților ucrainene în temeiul acordurilor, numărul maxim de personal al BSF rus în Crimeea pentru anul 2014 a fost stabilit la 10.936. În plus, nota preciza și echipamentul militar pentru BSF rus pentru 2014. Guvernul pârât nu a susținut că această notă a fost înlocuită sau a fost anulată în alt mod și nici nu a prezentat nicio dovadă în acest sens.

318. Guvernul reclamant a susținut că numărul trupelor ruse în Crimeea începuse să crească cândva la sfârșitul lunii ianuarie 2014 (a se vedea punctul 38 de mai sus). În această privință, ele au furnizat o prezentare detaliată și cronologică a modului și a măsurii în care această prezență începuse să crească (a se vedea punctele 38-41, 48, 52 și 67-104 de mai sus), pe care guvernul pârât nu a contestat-o. Potrivit guvernului reclamant, până la 12 martie 2014, numărul trupelor ruse crescuse la 18.430, ajungând la 22.000 până la 18 martie 2014. Desfășurarea personalului militar rus a fost însoțită de un transfer simultan de echipamente militare. În susținerea afirmației potrivit căreia personalul militar și armamentul rus din Crimeea erau diferite în ceea ce privește componența lor și că numărul lor real depășea în mod semnificativ cifrele specificate în notificarea anuală, guvernul reclamant s-a întemeiat pe elemente de probă care nu au fost contestate de guvernul pârât.

319. La rândul său, guvernul pârât a admis de asemenea creșterea personalului militar rus în Crimeea, fără a oferi nicio explicație cu privire la temeiul juridic pe care s-a bazat această creștere. În memoriul său, argumentele în această privință nu au mers mai departe de afirmația potrivit căreia numărul total de trupe ruse desfășurate în Crimeea în martie 2014 nu depășise limita totală de personal de 25.000 (sau, astfel cum au susținut, 20 000; a se vedea punctul 281 de mai sus) prevăzută în acorduri. În pledoariile lor orale, a afirmat că numărul militarilor ruși din Crimeea la acea vreme era „aproape egal” cu totalul de 20.315 militari ucraineni (a se vedea punctul 283 de mai sus). Numai în răspunsul lor scris

la întrebările adresate de judecători în ședință au afirmat, pentru prima dată, ca numărul militarilor ruși în Crimeea între 27 februarie și 18 martie 2014 nu depășise niciodată 12.000 (a se vedea punctul 284 de mai sus).

320. Curtea observă că nu s-a susținut (și nici nu a fost prezentată nicio dovadă în acest sens) că statul pârât a notificat autoritățile competente ale statului reclamant sau că acesta din urmă aprobaseră creșterea în litigiu a prezenței militare ruse în Crimeea la momentul respectiv. În plus, Curtea observă că nu i s-a adus la cunoștință nicio ocazie anterioară similară în care numărul real de trupe rusești în Crimeea depășise cifrele specificate în notificarea anuală sau fuseseră luate măsuri cu privire la numărul sau componența trupelor fără notificarea prealabilă sau consimțământul statului reclamant. În această privință, Curtea observă că nu se poate prezuma consimțământul pentru acte de restrângere a suveranității naționale, precum, în speță, creșterea prezenței militare ruse pe teritoriul Ucrainei. Notele de protest ale guvernului ucrainean transmise guvernului rus la momentul relevant [a se vedea punctul 28 litera (i) de mai sus], în măsura în care li s-a răspuns în vreun fel (a se vedea punctele 39 și 291 de mai sus) demonstrează lipsa unui astfel de consimțământ din partea statului reclamant. În orice caz și astfel cum a susținut statul pârât (a se vedea punctul 283 de mai sus), pentru aprecierea curții cu privire la aspectele relevante acestei secțiuni, întrebarea dacă creșterea prezenței militare a statului pârât în Crimeea la momentul respectiv era în conformitate cu acordurile nu poate fi determinantă. Preocuparea Curții este mai degrabă dimensiunea și forța reală a prezenței militare a statului pârât, în contextul relevant.

321. Având în vedere cele de mai sus și în pofida faptului că numărul trupelor nu a depășit limitele generale stabilite în acorduri, Curtea constată că cifrele indicate mai sus demonstrează că numărul trupelor ruse din peninsula aproape s-a dublat într-un interval scurt de timp, și anume între sfârșitul lunii ianuarie și jumătatea lunii martie 2014. În opinia Curții, prezența militară sporită a Federației Ruse în Crimeea în această perioadă a fost cel puțin semnificativă. Guvernul pârât nu a prezentat nicio dovadă că prezența trupelor ruse în Crimeea a atins vreodată același nivel ca în speță în orice moment de la intrarea în vigoare a acordurilor.

322. Un alt aspect relevant al prezenței militare sporite a Federației Ruse în Crimeea la acea vreme se referă la capacitatea militară a forțelor armate ruse. Guvernul reclamant a susținut că forțele militare ruse staționate în Crimeea au fost „trupe de elită” [a se vedea punctele 32 și 52 litera (a) de mai sus] „echipate pentru confiscarea și păstrarea efectivă și promptă a unui teritoriu” și că acestea au fost mai bine înarmate decât trupele ucrainene (a se vedea punctul 292 de mai sus). Deși guvernul pârât a prezentat informații cu privire la structura forțelor de ordine ucrainene din Crimeea la momentul respectiv (a se vedea punctul 171 de mai sus), acesta nu au contestat acuzațiile de mai sus sugerând superioritatea tehnică, tactică, militară și calitativă a forțelor militare ruse.

323. În ceea ce privește motivele prezenței militare ruse (crescute) menționate mai sus în Crimeea la momentul respectiv, guvernul pârât a susținut că scopul a fost de a „ajuta poporul crimeean să reziste atacurilor forțelor armate ucrainene”, „a se asigura că populația din Crimeea ar putea face o alegere democratică în condiții de siguranță, fără teama de represalii din partea radicalilor”, „a asigura exprimarea normală a voinței persoanelor care

trăiesc în Crimeea” și/sau „a asigura protecția forțelor și obiectelor militare ruse” (a se vedea punctele 280 și 283 de mai sus).

324. Curtea observă, în primul rând, că pretinsele motive invocate de guvernul pârât pentru a justifica creșterea prezenței militare ruse în Crimeea nu au fost coroborate cu niciun element de probă convingător. În primul rând, guvernul pârât nu s-a referit la nicio probă sau la nicio apreciere obiectivă, contemporană sau de altă natură, bazată pe materiale relevante, că ar fi existat vreo amenințare, cu atât mai puțin una reală, la adresa forțelor militare ruse staționate în Crimeea la momentul respectiv. Pe de altă parte, și mai important, Curtea are în vedere în mod special declarația necontestată a președintelui Putin făcută în cadrul unei reuniuni cu șefii agențiilor de securitate în noaptea de 22 spre 23 februarie 2014, și anume că a luat decizia de a „începe să lucreze la întoarcerea Crimeii în Federația Rusă” (punctul 4 din Raportul OHCHR pe 2017; a se vedea punctul 40, 227 și 296 de mai sus).

325. După cum s-a menționat mai sus, comportamentul forțelor militare ruse în Crimeea a fost reglementat prin Acordul privind statutul și condițiile de prezență a BSF al Federației Ruse pe teritoriul Ucrainei. În temeiul articolului 6 § 1 din acest acord, operațiunile BSF ruse în Crimeea erau obligate să „respecte suveranitatea Ucrainei, să respecte legile acesteia și să evite interferența cu afacerile interne ale Ucrainei”. Mai precis, acordul prevedea (articolul 6 § 1 și articolul 8 § 4) că funcționarea formațiunilor militare ale BSF rus în Crimeea trebuie să se limiteze la locațiile lor de desfășurare (ar putea fi luate măsuri de protecție în afara locațiilor de desfășurare în cooperare cu autoritățile ucrainene competente) (a se vedea punctul 203 de mai sus).

326. Chiar presupunând că desfășurarea și circulația forțelor militare ruse în Republica Autonomă Ucraineană Crimeea la momentul respectiv ar fi putut fi înțeleasă ca fiind „protectoare” în sensul articolului 8 § 4 din acest acord (a se vedea punctele 39 și 203 de mai sus), Curtea a constatat deja că nu existau dovezi concrete care să sugereze că ar fi existat vreo amenințare reală la adresa trupelor ruse staționate în Crimeea la momentul respectiv. În plus, orice astfel de măsuri de protecție urmau să fie aplicate „în cooperare cu autoritățile ucrainene competente”. Elementele disponibile nu permit Curții să concluzioneze că cerința cooperării în această privință a fost îndeplinită în prezenta cauză. În plus, notele diplomatice (contemporane) ale guvernului ucrainean, care se opun desfășurărilor și mișcărilor în cauză, consolidează concluzia privind absența unei astfel de cooperări.

327. În ceea ce privește celelalte motive invocate de statul pârât (a se vedea punctul 323 de mai sus), Tribunalul consideră că, astfel cum a susținut guvernul reclamant (a se vedea punctele 36 și 290 de mai sus), nimic din acorduri nu ar putea fi interpretat în sensul că permite unităților militare ruse să îndeplinească funcții de poliție sau de ordine publică în Crimeea.

– *Conduita forțelor militare ruse în Crimeea*

328. Curtea observă, de asemenea, că, opus argumentelor guvernului pârât potrivit cărora soldații ruși trimiși în Crimeea la momentul respectiv fuseseră martori pasivi (a se vedea punctul 283 de mai sus), guvernul reclamant a furnizat informații foarte detaliate, cronologice și specifice, precum și înregistrări video care arată participarea activă a

militarilor ruși la imobilizarea forțelor ucrainene (a se vedea punctele 42-47, 49, 50-51, 55-57, 74, 82-84 și 96-98 de mai sus). Aceste acuzații au vizat acțiuni specifice întreprinse de forțele militare ruse în vederea asigurării controlului punctelor de intrare și ieșire în Crimeea, operațiuni de blocare sau dezactivare (dezarmare) a forțelor militare ucrainene și reținerea soldaților ucraineni. Expunerea guvernului reclamant a rămas coerentă pe tot parcursul procedurii în fața Curții și a implicat informații coerente cu privire la modul, locul și ora evenimentelor invocate, precum și la formațiunile militare ale statului pârât implicate. În această privință, este demn de remarcat faptul că guvernul pârât nu a prezentat niciun element de probă care să infirme expunerea guvernului reclamant, cum ar fi înregistrările privind desfășurarea formațiunilor militare identificate, asupra cărora guvernul pârât deține în mod necesar un control exclusiv. Acesta nu a furnizat nici argumente convingătoare care ar putea pune în discuție credibilitatea versiunii evenimentelor prezentată de către guvernul reclamant și a elementelor de probă prezentate în susținerea acesteia.

329. Considerații similare se aplică acuzațiilor potrivit cărora militarii ruși s-au implicat activ în evenimentele din 27 februarie 2014 din clădirile administrative ale Consiliului Suprem și ale Consiliului de Miniștri al Crimeei, ce au dus la transferul de putere către noile autorități locale, care au organizat ulterior „referendumul”, au declarat independența Crimeei și au făcut pași activi în direcția integrării sale în Federația Rusă. Importanța prezenței militare ruse pentru administrația locală în asigurarea puterii a fost confirmată și de domnul Girkin, unul dintre liderii CSDF, ai cărui membri, după cum a admis, au adunat deputații pentru a alege membrii noului Consiliu de Miniștri al Crimeei, condus de dl Aksenov (a se vedea punctele 47 și 294 de mai sus).

330. În plus, există și alte elemente care întăresc credibilitatea relatării guvernului reclamant.

331. În primul rând, după cum s-a menționat mai sus, în declarația sa din noaptea de 22 spre 23 februarie 2014, președintele Putin le-a spus șefilor agențiilor de securitate din Federația Rusă că a luat decizia de a «începe să lucreze la întoarcerea Crimeei în Federația Rusă». În al doilea rând, guvernul pârât a confirmat că «între 1 și 17 martie 2014 [trupele ruse din Crimeea] erau pregătite să ajute poporul crimeean să reziste atacurilor forțelor armate ucrainene» (a se vedea punctul 280 de mai sus). În al treilea rând, Curtea observă că Rezoluția nr.48-SF din 1 martie 2014 a autorizat președintele Federației Ruse să utilizeze forțele armate pe teritoriul Ucrainei «până când situația socială și politică din țară devine normală» (a se vedea punctul 199 de mai sus). În al patrulea rând, Curtea observă că ministrul apărării al Federației Ruse, domnul Sergey Shoigu, în documentarul *Crimeea: Drumul spre casă* [a se vedea punctul 147 litera (x) de mai sus], a afirmat că Forțele Speciale Ruse au confiscat clădirea Consiliului Suprem de la Simferopol la 27 februarie 2014.

332. În sfârșit, Curtea consideră pertinentă declarația dată de președintele Putin în interviul său din 17 aprilie 2014 la postul de televiziune Rossiya (a se vedea punctele 34, 177, 280 și 296 de mai sus), confirmând următoarele:

“... a trebuit să prevenim vărsarea de sânge și să nu permitem forțelor armate, unităților armate

ale armatei ucrainene desfășurate în Crimeea sau organelor de ordine să împiedice oamenii să-și exprime voința. A trebuit să dezarmăm unitățile militare ale armatei ucrainene și ale organelor de ordine sau să le convingem să nu intervină în încercarea oamenilor de a-si își exprima opinia și, de fapt, să colaboreze cu noi în acest sens. ...

Desigur, militarii ruși au sprijinit forțele de apărare din Crimeea. Au acționat într-o manieră civilizată, dar decisivă și profesionistă, așa cum am spus deja. Era imposibil să organizăm un referendum deschis, onest și demn și să ajutăm oamenii să-și exprime opinia în orice alt mod”. (Traducere în limba engleză de către autoritățile ruse disponibilă online.)

333. În acest sens, Curtea acordă o importanță deosebită recunoașterii exprese a faptului că Federația Rusă «a dezarmat unitățile militare ale armatei ucrainene și ale organelor de ordine» și că «militarii ruși au sprijinit forțele de apărare din Crimeea».

334. În *El-Masri* (citată mai sus, § 163), Curtea a statuat, referindu-se la hotărârea CIJ privind *Activitățile militare și paramilitare în și împotriva Nicaragua (Nicaragua c. Statelor Unite ale Americii)* (Fond, Rapoarte CIJ 1986, p. 14, § 64), citată la punctul 222 de mai sus, că „în principiu [aceasta] va trata cu prudență declarațiile miniștrilor guvernului sau ale altor înalți funcționari, deoarece aceștia ar tinde să fie în favoarea guvernului pe care îl reprezintă sau l-au reprezentat. Cu toate acestea, aceasta consideră, de asemenea, că declarațiile înalților funcționari, chiar și ale foștilor miniștri și funcționari, care au jucat un rol central în litigiul în cauză au o valoare probatorie deosebită atunci când recunosc fapte sau comportamente care plasează autoritățile într-o lumină nefavorabilă. Ele pot fi apoi interpretate ca o formă de recunoaștere a vinovăției.”

335. Având în vedere toate cele de mai sus, există suficiente elemente de probă pentru ca, Curtea, să concluzioneze că, în perioada relevantă, statul pârât a exercitat un control efectiv asupra Crimeei. Prin urmare, în scopul stabilirii „jurisdicției” în temeiul articolului 1, nu este necesar să se stabilească dacă statul pârât a exercitat un control detaliat asupra politicilor și acțiunilor administrației locale (a se vedea *Al-Skeini și alții*, citată anterior, § 138).

336. Faptul că Ucraina nu s-a prevalat de dreptul de derogare de la obligațiile care îi revin în temeiul Convenției cu privire la Crimeea în ceea ce privește această perioadă (a se vedea punctul 282 de mai sus) este lipsit de relevanță pentru constatările de mai sus privind jurisdicția statului pârât în temeiul articolului 1 din convenție.

337. În consecință, Curtea respinge obiecția guvernului pârât *ratione loci*.

(b) În ceea ce privește perioada de după 18 martie 2014

338. Curtea observă că părțile sunt în acord că statul pârât și-a exercitat jurisdicția asupra Crimeei după 18 martie 2014. Cu toate acestea, astfel cum s-a arătat mai sus, pozițiile lor diferă în ceea ce privește temeiul juridic al acestei jurisdicții (a se vedea punctul 306 de mai sus). Spre deosebire de guvernul reclamant, care susține că această jurisdicție se întemeiază pe „controlul efectiv”, guvernul pârât consideră că soluționarea acestei probleme „ar fi inadecvată”, deoarece „ar duce Curtea spre întrebări privind suveranitatea între state care se află în afara competenței sale”.

339. Curtea reiterează faptul că nu este chemată să decidă dacă admiterea Crimeei în Federația Rusă, în temeiul dreptului rus, era legală din punctul de vedere al dreptului

internațional (a se vedea punctul 244 de mai sus, precum și hotărârea CIJ citată la punctul 223 de mai sus).

340. Aceasta reiterează, de asemenea, că jurisdicția statului pârât în temeiul articolului 1 din convenție este o condiție prealabilă necesară pentru exercitarea de către Curte a competenței sale în temeiul articolului 19 din convenție (a se vedea punctul 264 de mai sus). Părțile au fost de acord.

341. În acest sens, Curtea este abilitată, în măsura și numai în măsura necesară pentru exercitarea competenței sale în temeiul articolului 19 din convenție de a «asigura respectarea angajamentelor asumate de Înaltele Părți Contractante în cadrul convenției și al protocoalelor la aceasta», să determine natura jurisdicției exercitate de un stat pârât asupra unui anumit teritoriu. Curtea observă, în acest context, că acest lucru este, de asemenea, în conformitate cu abordarea adoptată atât de CIJ (a se vedea hotărârea sa în *Aplicarea Convenției internaționale privind reprimarea finanțării terorismului și a Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (Ucraina c. Federației Ruse)*, *obiecții preliminare* (CIJ, 8 noiembrie 2019, p. 21 și 46, § 29) cât și de o serie de curți de arbitraj internaționale care s-au pronunțat cu privire la plângerile depuse la Curtea Permanentă de Arbitraj împotriva Federației Ruse în temeiul Acordului dintre Guvernul Federației Ruse și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei privind încurajarea și protecția reciprocă a investițiilor din 27 noiembrie 1998 de către întreprinderile situate în Crimeea (a se vedea, în special, *Everest Estate LLC și alții c. Federației Ruse* (PCA Cauza Nr. 2015-36, 2 mai 2018) și *Public Joint Stock Company “State Savings Bank of Ukraine” (JSC Oschadbank) c. Federația Rusă* (PCA Cauza Nr. 2016-14, 26 noiembrie 2018); a se vedea punctul 29 (xxiii) de mai sus). Abordarea adoptată de aceste tribunale a fost de asemenea confirmată, în urma unei contestații formulate de Federația Rusă, de Curtea Federală Elvețiană (a se vedea în special Hotărârea nr. 4A_398/2017 din 16 octombrie 2018; Hotărârea 4A_246/2019 din 12 decembrie 2019; și Hotărârea nr. 4A_244/2019 din 12 decembrie 2019).

342. Având în vedere domeniul de aplicare al cauzei, astfel cum a fost definit mai sus (a se vedea punctele 236-48 de mai sus), Curtea constată că este necesar să se ia în considerare natura sau temeiul juridic al jurisdicției statului pârât asupra Crimeei în ceea ce privește trei critici specifice invocate de guvernul reclamant. Este vorba despre plângerile formulate în temeiul art. 6 din Convenție și în temeiul art. 2 din Protocolul nr.4, precum și cele formulate în temeiul art. 14 din Convenție coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 4. Plângerea în temeiul articolului 6 § 1 se referă la o încălcare a cerinței privind un „tribunal instituit prin lege” care decurge din „reexaminarea ilegală a hotărârilor ucrainene în temeiul legislației ruse, încălcând articolul 6 din convenție”. În orice apreciere a acestei plângeri în etapa de fond a procedurii, Curtea ar trebui, în conformitate cu jurisprudența sa constantă, să ia în considerare dispozițiile dreptului «intern»; prin urmare, ar fi necesar să se determine care a fost legea «internă» aplicabilă. Ar fi imposibil pentru Curte să examineze această plângere fără a stabili mai întâi dacă „dreptul intern” relevant în raport cu care trebuie apreciată această plângere este cel al Ucrainei sau al Federației Ruse.

343. Plângerea în temeiul articolului 2 din Protocolul nr.4 se referă la pretensele restricții ale liberei circulații între Crimeea și Ucraina continentală care rezultă din

transformarea *de facto* de către statul pârât a frontierei administrative într-o frontieră de stat (între Federația Rusă și Ucraina). Articolul 2 § 1 din Protocolul nr. 4 prevede că “Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa”. Prin urmare, această dispoziție nu ar fi aplicabilă în cazul în care jurisdicția exercitată de Federația Rusă asupra Crimeei la momentul relevant ar lua forma unei jurisdicții teritoriale în loc de a fi un „control efectiv asupra unei zone”.

344. Atunci când se analizează natura sau temeiul juridic al jurisdicției exercitate de Federația Rusă asupra Crimeei la momentul relevant, punctul de plecare al Curții este că noțiunea de „jurisdicție” în sensul articolului 1 din convenție trebuie considerată ca reflectând sensul termenului în dreptul internațional public (a se vedea *Gentilhomme și alții c. Franței*, nr. 48205/99 și 2 altele, § 20, 14 mai 2002; *Banković și alții*, citata mai sus, §§ 59-61; și *Assanidze c. Georgia* [GC], nr. 71503/01, § 137, CEDO 2004-II).

345. Din punctul de vedere al dreptului internațional public, cuvintele „sub jurisdicția lor” de la articolul 1 din convenție trebuie înțelese ca însemnând că jurisdicția unui stat este în primul rând teritorială (*Banković și alții*, citata mai sus, § 59), dar, de asemenea, se prezumă că această jurisdicție este exercitată în mod normal pe întreg teritoriul statului (a se vedea *Al-Skeini și alții*, citata mai sus, § 131). Aceasta este, de asemenea, poziția în temeiul dreptului internațional general, astfel cum este reflectată la articolul 29 din Convenția de la Viena a ONU privind dreptul tratatelor din 1969, care prevede că “dacă din cuprinsul tratatului nu reiese o intenție diferită sau dacă aceasta nu este stabilită pe altă cale, un tratat leagă pe fiecare din părți cu privire la întregul său teritoriu.”

346. În acest context, Curtea observă că statul reclamant a ratificat Convenția la 11 septembrie 1997 în ceea ce privește teritoriul său în interiorul frontierelor recunoscute la nivel internațional la acel moment, inclusiv Crimeea ca «parte constitutivă inseparabilă a Ucrainei» (a se vedea în special articolele 2 și 134 din Constituția Ucrainei, punctul 198 de mai sus). În conformitate cu principiile de mai sus, nicio modificare a teritoriului suveran al Ucrainei nefiind acceptată sau notificată de statul reclamant, Curtea trebuie, prin urmare, să presupună că jurisdicția statului reclamant se extinde la întregul său teritoriu, inclusiv Crimeea.

347. În schimb, Curtea observă că, atunci când statul pârât a ratificat Convenția la 5 mai 1998, în ceea ce privește teritoriul său în interiorul frontierelor recunoscute la nivel internațional la acel moment, nici statul pârât, nici orice alt stat nu au afirmat sau acceptat că ar face parte Crimeea din teritoriul Federației Ruse.

348. Astfel cum a afirmat guvernul pârât și Curtea admite, nu este de competența Curții să stabilească dacă și în ce măsură Tratatul de aderare din 21 martie 2014 a schimbat, în conformitate cu dreptul internațional public, teritoriul suveran al pârâtului sau al statului reclamant. În plus, statul pârât a invitat Curtea să nu stabilească natura jurisdicției sale după 18 martie 2014 (a se vedea punctul 306 de mai sus). În consecință, Curtea nu poate decât să constate că guvernul pârât nu a prezentat, în realitate, argumente potrivit cărora teritoriul suveran al oricăreia dintre părțile la procedură a fost schimbat. În plus, Curtea observă de asemenea, în acest context, că mai multe state și organisme internaționale au refuzat să accepte orice modificare a integrității teritoriale a Ucrainei în ceea ce privește Crimeea în sensul dreptului internațional (a se vedea punctele 211,

214 și 216-217 de mai sus). Astfel cum a arătat Tribunalul de Arbitraj la punctul 174 din Hotărârea menționată mai sus din 21 februarie 2020 (a se vedea punctul 244 de mai sus), “efectul determinării de fapt și de drept efectuate în rezoluțiile Adunării Generale a ONU [Rezoluția 68/262 a Adunării Generale a ONU privind integritatea teritorială a Ucrainei (a se vedea punctul 211 de mai sus), astfel cum a fost reafirmat în rezoluțiile ulterioare ale Adunării Generale a ONU 73/263, 71/205 și 72/190 (a se vedea punctele 212-213 de mai sus)] depinde în mare măsură de conținutul lor, precum și de condițiile și contextul adoptării lor[, la fel ca] ponderea care trebuie acordată unor astfel de rezoluții de către o instanță internațională”. Cu toate acestea, Curtea consideră că, în cazul prezentei cauze, aceste acte nu pot fi ignorate (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Loizidou c. Turcia* (fond), 18 decembrie 1996, § 56, *Report al Hotărârilor și Deciziilor* 1996-VI).

349. În consecință, în cazul prezentei decizii de admisibilitate, Curtea va proceda pe baza ipotezei că jurisdicția statului pârât asupra Crimeei este mai degrabă sub forma sau de natura «controlului efectiv asupra unei zone» decât în forma sau de natura competenței teritoriale.

(c) Jurisdicție prin „autoritatea agentului de stat”

350. Argumentele guvernului reclamant în privința acestei teme se referă la presupuse victime despre care se spune că ar fi fost deținute în două unități din Crimeea și maltratate de soldații ruși și/sau de membrii unităților de autoapărare din Crimeea. Argumentele în privința acestei teme s-au bazat pe presupusa cunoaștere și toleranță din partea autorităților ruse.

351. Având în vedere constatările de mai sus cu privire la jurisdicția statului pârât în temeiul motivului de „control efectiv”, Curtea nu consideră necesar să decidă dacă încălcările invocate de guvernul reclamant intră, de asemenea, sub jurisdicția statului pârât în temeiul principiului „autorității agentului de stat”.

(d) Concluzie

352. Curtea consideră că pretensele victime ale practicii administrative reclamate de guvernul reclamant sunt sub „jurisdicția” statului pârât și că, prin urmare, Curtea are competența de a examina cererea. Astfel cum s-a arătat la punctul 266 de mai sus, această concluzie nu prejudiciază întrebarea dacă statul pârât este responsabil în temeiul convenției pentru actele care stau la baza plângerilor guvernului reclamant, parte a fazei de fond a procedurii Curții.